

GÂNDIREA

LITERARĂ ARTISTICĂ SOCIALĂ

ANUL I. No. 19. 1 FEBRUARIE 1922

JEAN STERIADI

ȚIGANCA

CUPRINSUL:

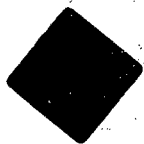
Mihai D. Ralea (Europa și Rusia) — Ion Pillat (In luncă) — D. Nanu (Vara) — D. I. Cucu (Ceasornicul orbului) — Ion Al-George (Seara) — Sextil Pușcariu (Inceputul unui roman) — E. Dinu (Față 'n față) — J. P. (Papagalul roșu) — I. A. (Observator) — C. Robul (Prietenul meu Jan) — Al. O. Teodoreanu (Răvaș în versuri) — Keresztury Sándor (Apropierea intelectuală româno-maghiară în Ardeal) — A. M. (Desenuri) — G. M. (Cronica dramatică: Cluj) — D. Paladi (Un prieten al românilor) — *Desene de Jean Steriadi, Victor I. Popa, Demian și M. G. Georgescu*

Recenzii și Cronica măruntă

BANCA AGRARĂ

SOCIETATE ANONIMĂ CLUJ
CALEA REGELE FERDINAND Nr. 36-38
(In casele proprii) + + + (Telefon Nr. 5-39 și 12-17)

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000,000

(Banca împuternicită cu finanțarea reformei - agrare prin Decretul-Lege Nr. 4167 din 12 Septembrie 1919).

Execută tot felul de operațiuni de bancă

Primește depuneri spre fructificare } **cu 5% netto**
Primește depuneri în cont curent }

Cumpără și vinde monezi străine.

Finanțează întreprinderi agricole și industriale.

Emite scrisori fonciare.

Acoardă împrumuturi ipotecare cu anuități pe 10, 15, 25 ani.

Acoardă împrumuturi cambiale.

Acoardă împrumuturi pe gaj de efecte (lombard).

Acoardă împrumuturi pe mărfuri (varante).

Excontează cambii, efecte, cupoane, devize.

Secție specială pentru organizarea cooperativelor.

Secție specială pentru mașini agricole.

Secție specială pentru produse agricole.

Virimente directe de cont-curent cu toate băncile mari din țara și străinătate

BANCA CENTRALA

pentru Industrie și Comerț, Soc. Anon. — Sediul Central, Cluj.

Capital : Lei 50.000,000

Rezerve : Lei 16.000,000

Filiale: Existente: Arad, Alba-Iulia, Hațeg, Oradea-Mare, Sibiu și Turda. — In înființare: Timișoara.

Secția de Mărfuri:

309-6...6

Cumpără și vinde, exportează și importează tot felul de mărfuri atât în cont propriu cât și în comision. Afaceri a meta.

Secție specială pentru coloniale.

Primește mărfuri în depozitele proprii în gaj și în chirie.

Secția Industrială:

Crează industrii noi.

Acordă credite la întreprinderi industriale.

Face comerț cu articole tehnice.

Secția de Bancă:

Execută tot felul de operațiuni bancare în cele mai culante condițiuni.

Cecuri, Asignate, Virimente, Incassări, Împrumuturi pe gaj, Conturi curente.

Escompt de Cambii, Cupoane, Efecte, Devize etc.

Execută plăți pe toate piețele din țară și străinătate.

Ordine de plată telegrafice.

Cumpără și vinde tot felul de monede și valute.

Primește :

DEPUNERI SPRE FRUCTIFICARE

pe Libele și în Cont Curent, bonificând cele mai urcate interese.

REDACȚIA
ȘI ADMINI-
STRAȚIA:

CALEA
REGELE
FERDINAND
No. 38
CLUJ
=

Gândirea

LITERARĂ - ARTISTICĂ - SOCIALĂ

ANUL I
No. 19

1 FEBR.
1922

EXEM-
PLARUL
2 LEI 50
=

APARE LA 1 ȘI LA 15 ALE FIECĂREI LUNI
REDACTORI: CEZAR PETRESCU ȘI D. I. CUCU

EUROPA ȘI RUSIA.

Centenarul lui Dostoewski, sărbătorit sobru și modest la teatrul „Vieux Colombier“ la Paris și poate ceva mai fastuos în restul Europei, a adus din nou la ordinea zilei problema raporturilor politice și intelectuale între Rusia și Europa.

„Mai de vreme ori mai târziu, Europa va devora Rusia“ scria profetic, Dostoewski cu 60 ani înainte de blocusul cu care occidentul a condamnat la asfixie noua Rusie. Antagonismul între misticismul scorbrit din stepele Asiei și între felul greco latin de a concepe viața al apusului e mai vechi decât se crede. El nu e numai de ordin politic ci mai ales de ordin intelectual. Nu e numai vorba de aspirațiile geografice ori politice ale unui popor tânăr care își revarsă hordele peste grădinile manierat cultivate ale Europei. E vorba mai ales, de o profundă sciziune logică, de un hotar mental și moral care desparte două interpretări contradictorii ale lumii și ale vieții. *Intre Rusia și Europa e o chestie de teoria cunoașterii.* Primele influențe europene asupra lumii slave fură bine primite. Se știe sollicitudinea Caterinei II pentru enciclopediștii francezi și rolul „voltairianetz“-ilor la curtea ei. Îndată după marea revoluție raporturile se răcesc. Caterina II începe să înțeleagă pericolul pătrunderii ideilor democratice în imperiul slav. Bustul lui Voltaire e sfărmat, „enciclopedia“ „arsă“.

Noblețe a și o serie de intelectuali fideli ei, înferează influența nefastă a Europei; curentul imperialist slavofil e format. Teoreticianul acestui curent Axakov are accente care amintesc exclusivismul judaic din epoca lui de aur: „istoria rusă are valoarea istoriei sfinte; ea trebuie

ÎN LUNCA.

Tu, care treci cu carul sub dealul din podgorii
Ducând la câmp șindrila sau sus la munte grâu
Te-abate 'n lunca veche și du-mă pân' la râu. —
Amurgu 'n văi se lasă cu cărduri de prigorii,

Cu-apusul luna albă căzu în heleșteu:
Pe floarea-i ca pe-un nufăr se-așează brotăcelii,
Și cântecul lor straniu, prin umbrele aleii,
Cu zile descântate m'ar urmări mereu.

De n'ar începe-acuma, ca 'n amintiri, să sune
Lung clopotele 'ncete ce vin de la zăvoi —
Dar vacile în noaptea albastrului trifoi
Treptat se depărtează prin vis și prin pășune...

Oprește-mă la Argeș, pe plaja care-o știu,
Să'l țin în mâini nisipul, în cupe efemere,
Și să visez — cum fuge prin degete și piere —
Trecutul și talanga și soarele târziu.

Florica 1921.

ION PILLAT.

citită ca o hagiografie“; „istoria poporului rus e istoria *unicului* popor creștin din lume“ etc. După el, aproape toți intelectualii se vor resinti de acest exclusivism național. Dacă un Herzen, atras de generositatea mișcărilor socialiste din Europa sec. XIX, va arăta simpatie Occidentului, către sfârșitul vieții va nega tot ce a afirmat în tinerețe, preconizând revenirea la unulitate ortodoxă ca și la reacționarismul țarist. Un filozof ca Saloviev va cere subjugarea științei europene la religia rusă. Un critic literar ca N. Strakhov, prieten intim al lui L. Tolstoi, într-o carte „Lupta contra occidentului în literatura noastră“, vrea să demonstreze că întreaga evoluție a literaturii rusești n'a avut decât un scop: abjurarea Europei. Gogol pe patul de moarte condamnă operele sale satirice, opiniunile literare și invită intelectualitatea rusă să se prosterneze în fața tarismului. Dos-

toewski merge mai departe. El afirmă că: niciodată poporul nu va recunoaște ca pe unul din ai săi, pe un rus europenizat“ sau: „Rusia e o țară care nu samănă întru nimic Europei. Cum vreți ca Rusia să se pasioneze pentru o civilizație la care n'a contribuit?“⁽¹⁾.

La recenta sărbătorire a lui Dostoewski la Paris, romancierul D. Merejkowski a declarat cam aceleași lucruri, înfășurate doar într-o serie de eufemisme literare. Când armatele bolșevice învadaseră Polonia, în vara trecută, toată noblețea rusă exilată la Paris, uitând dușmania ei contra guvernului sovietic, cerea providenței, înainte de toate, triumful Rusiei.

(1) Pentru citațiile de mai sus să se vadă: *H. Massaryk: Europa und Russland. zur russischen Geschichts und Religionsphilosophie. Soziologische skizzen; ca și Alexinski: La Rusia et L'Europe, Flammarion 1918 Paris.*

De cealaltă parte, simpatiile nu sunt nici acolo prea mari. După entuziasmul unui Melchior de Vogüé, gustul pentru literatura rusă a scăzut. Scriitorii francezi de azi se apără cât pot de invaziunea obscurității nordice ori a sentimentalismului slav care tulbură claritatea viziunii lor latine.

Care e natura acestui proces? În ce constă el?

Să vedem pentru aceasta care e spiritul culturii europene și care e acela al mentalității rusești

***

Popoarele din apusul continentului, care alcătuiesc cece Nietzsche numea „l'âme européenne”, și-au reconstruit o civilizație din resturile lumii greco-romane. Cu mici deosebiri etnice, cu mici infiltrații străine, ele au adunat arheologicește bucăți de piatră lângă altă bucăți, le-au îmbinat, le-au lustruit, au perfecționat detalii și și-au refăcut din ele templele, muzeele, palatele

În morală, au atenuat egotismul elen prin fraternitatea creștină și au obținut un individualism mai modest dar și ceva mai mediocru. În Filozofie au perfecționat pe Aristot, în Drept pe Justinian. Apoi le-au împrăștiat în masele populare. Peste toate acestea au așternut minunile tehnicii, a industriei și a confortului. Dacă la cei vechi numai elita gusta din binefacerile culturale și ale artei, din generositățile moralei, azi, numărul participanților e imens. Intre cei vechi și noi e mai ales o chestie de democratizarea culturii. Deosibirea e cantitativă, nu calitativă.

Propagandiști, vulgarizatori, pelerini ai culturii, iată ce au vrut să fie Europeanii. Educația barbarilor în spiritul antic fu religia lor, — căci cece moșteniseră li se părea definitiv. Ca să se îndoiască de postulatul sacru al eminenței elenismului doar câți-va izolați: Pascal, Luther, Rousseau, Tolstoi. Cece li interesa, era să clarifice, să perfecționeze, pentru ca crezul antic să fie mai acceptabil; mai seducător. Pentru această misiune de profesori, de pedagogi, le trebuia în primul rând o *utilitate logică*, care să insinueze în mintea celui care se înțipza, adevărurile —; în al doilea o *formă* impecabilă care să ademenească, să seducă noii aderenți. Astfel au exploatat până la subtilizare logică ca și retorica bătrânului Aristot. Adevărul e că cu această ocazie au descoperit un alt

postulat pe care grecii doar îl înțrevăzuseră: acela al determinismului causal. Galileu și Descartes au făcut posibile marea revoluție industrială din sec. XVIII. Și aici e poate singura noutate, singura invenție de la antici încoace.

Încetul cu încetul însă nevoia de logică a devenit pentru Europeanii o manie, o obsesie. Când lucrurile nu erau clare le clarificau, când deveneau clare le voiau evidente, când ajunseră evidente le voia implicite... Perfecțiunea vertiginoasă a acestor facultăți e minunea apusului. Un om inteligent în sensul occidental neagă cea mai ușoară contradicție: prin aceasta omoară complexitatea; nu cunoaște cea mai slabă imprecizie: prin aceasta distruge nuanțele; ignorează cea mai mică șovăială: prin aceasta omoară evoluția. — Pe măsură ce omul devenea un perfect manechin logic, viața, viața fecundă cu absurditatea ei creatoare, cu elanul ei neînfrânat de silogisme ori de norme, îl părăsea — Singur, cu sterilitatea, uscată a rațiunii drept tovarăș se înăbușea, pierrea, sub propria sa desăvârșire. Atunci, remediul suprem era găsit în simțuri. Lipsit de hipnoza unei ideal pe care nemișoara sa analiză știa să-l distrugă înainte de a-l iubi, logicianul devenea fatal epicureu. — Dacă atenția nu e preocupată de o valoare care o depășește, ea revine cu furie la viața imediată, pământească. Dovadă: toți deziluzionații marilor idealuri devin „deboșati”. Incurajat de un confort care-i satisface integral necesitățile și luxurile, neîncurcat cu nici-o valoare religioasă, europeanul și-a făcut un ideal din cece trebuia să rămăie un mijloc — Dacă anticul era lubric, modernul e numai „jouisneur”.

De la epicureism la egoism e numai un pas. În adevăr, dacă orice senzație, orice plăcere e personală, individul a început să o cultive numai pe a sa „Cultivons notre jardin” prin care sfârșește Candide a lui Voltaire, are mai mult decât un înțeles propriu. În această stare sufletească, europeanul se simțea de multe ori singur. Atunci își reamintea de creștinism. Numai găsea însă în el umilința în fața misterului, nici modestia primelor tim-

puri: *europenii elenizaseră creștinismul*. Odată reînviați în timpul renașterii, zeii continuă să trăiască și azi. Dacă Christ s'ar cobori astăzi între noi, ar constata ușor că a reînviat omenirea pentru ca să-i arate calea plăcerilor: Oscar Wilde povestește undeva: „Când Isus voi să revie în Nazareth, orașul era așa de schimbat, că nu-l mai recunoșcu: Nazarethul în care trăise odată era plin de lacrimi și de plângeri, orașul nou pe care-l revedea acum răsună de hohote de răs și de cântece — Și Christ mergând în oraș văzu sclavi încărcăți cu flori care se grăbiau către palate de marmură albă. Intrând în una din aceste case, în fundul unei săli de porfir, culcat pe un pat de purpură văzu un om a cărui păr era împletit cu trandafiri roșii și a cărui buze erau încă umede de vin. Christ se apropie de el, îl atinse pe umăr și îi zise: — „Pentru ce duci o astfel de viață? Omul se întoarse, îl recunoșcu și îi răspunse: — „Eram lepros și tu m'ai tămăduit. Pentru ce ași duce o altă viață?”

Crist ieși din această casă și iată că în stradă văzu o femeie a cărei față și vesminte erau zugrăvite, ale cărei picioare erau împodobite cu perle. În urma ei mergea un om a cărui ochi erau încărcăți de poftă vinovate. Și Crist se apropie de el îl atinse pe umăr și-l întrebă: — „Pentru ce urmărești această femeie și pentru ce o privești așa?” Omul se întoarse, îl recunoșcu și răspunse: — „Eram orb și tu m'ai tămăduit. Ce vrei să fac altceva cu vederea mea?”

Și Crist se apropie de femeie: — „Drumul pe care-l urmezi e acela al păcatului, de ce-l urmezi? Femeia îl recunoșcu și-i răspunse răsând: „Drumul pe care merg e plăcut căci tu mi-ai iertat toate păcatele”.

Atunci Crist își simți inima plină de întristare și voi să părăsească acest oraș. Dar pe când ieșea din el, văzu însăfârșit, pe malul unui șanț, un om care plângea — Isus se apropie de el și atingând buclele părului său îi zise: — „De ce plângi?” Și Lazăr ridicând ochii îl recunoșcu și răspunse: „Eram mort și m'ai înviat. Ce aș putea face altceva cu viața mea?”

Aceasta e ironica istorie a creștinismului.

Încetul cu încetul saturația elenismului se înapțui. Logica începu să-și spuie ultimul cuvânt. Claritate desăvârșită, sterilitate strălucită, ea

V A R A...

Pentru «Floarea Pământului».

*În fața unui crâng de aur verde
S'a despletit Amiaza 'n plete lungi —
Și'n părui blond, un flutur alb, se pierde.*

*...Cu brațe moi căldura mă cuprinde;
În calmul blând simt lenea cum se'ntinde...
De nicăeri n'auzi un pas de om —
Și vântul doar și-a tolonit avântul
La umbra unui pom...*

*Iar nemișcarea bună mă doboară:
Tot cerul mut în valuri se coboară, —
În valuri mari de chilimbar topit, —
Când liniștea, se lasă'n mine — oarbă,
Molatică
Și grea...*

Lumina clocotește peste iarbă...

*Și-abia mai văd gândirea-mi obosită
De ropotul tăcerilor din soare,
Plutind încet c'un puf de pădăie
Peste-un ocean de grâu îngălbenit...*

Peste-un ocean de grâu îngălbenit...

*...Când vara'mi pare-o palidă pustie,
În care Timpul veșnic tolonit —
Pe clipe moi de aur și nisip —
E legănat domol de visul lenes
Să doarmă liniștit...*

ALEXANDRU N. NANO.

nu mai putea da naștere la nici o creație.

Cu o ultimă speranță, eforturile s'au îndreptat către perfecțiunea formei. Arta pentru artă a apărut. Eleganța, armonia, cizelarea trebuiau să acopere neantul creației. *Căci perfecțiunea și progresul se esclud.* „La perfection n'engendre que l'inertie; la gêne est le principe du mouvement“ zicea Renan — că numai obscuritatea e fecundă, iată ce-au înțeles foarte târziu Europeanii.

In Nord ca și în Orient însă se

găsesc societăți care au scăpat de sugestiunea imperioasă, de contagiunea irezistibilă a prestigiului elen.

Ele, își trag origina din societățile tinere anterioare invențiunii logice greco-romane. Viața lor nu se bazează pe principiul contradicției ori a rațiunii suficiente. Facultățile lor de cunoaștere sunt sentimentul ori credința mistico-religioasă. Actele cele mai opuse, ideile contradictorii coexistă perfect în mentalitatea lor.

Se știe, că triburile primitive care judecă după organizarea mintală prelogică, admit foarte bine mira-

colul. Pentru ei un lucru poate să existe și să nu existe în același timp; un fenomen se poate întâmpla simultan în două locuri deosebite; un obiect poate ocupa același loc în spațiu împreună cu un altul. Lucrurile *participă* unele la altele, fiindcă ei nu cunosc rațiunea noastră care le clasifică, le opune, le exclude. Filozoful francez Levy-Brühl a numit această lege a psihologiei primitivilor *legea participăției*.

Privind caracterul rus al eroilor celor mai caracteristici din literatura lor, al unui Dimitri de pildă din „Frații Caramazov“, ajungem la aceeași concluzie. Rusul poate uri și iubi, crede și se îndoiește, neagă și afirmă în același timp. Fiecare din Europeani conține în el atâta contradicție câtă e firesc să aibă orice suflet. Contradicția lor e însă *sucesivă*, ea se observă în timp, de la moment la moment. La Ruși contradicția e *simultană*. Prin aceasta ei intră în legea participăției a lui Levy Brühl. Dar dacă logica ca facultate de cunoaștere le lipsește, ei au în abundență altele. În primul rând sentimentul și intuiția. Acolo unde rațiunea se oprește fiindcă numai poate stabili raporturi, sentimentul întrevide posibilități infinite, nuanțe fragile, momente delicate și fugare. Cunoștința mistică depășește pacea logică, căci ea se exercită deasupra ei, după hotarele ei. În plus ea nu cunoaște critica ori analiza dizolvantă. Prin aceasta, entuziasmul nelimitat de critică urcă vertiginos culmile adorației, lăsând departe în urmă calculele meschine ale cântăreții logice. Iubirea, adorația infinită iată ce nu cunoaște individualismul european. Rușii n'au critici literari ori filozofici; au în schimb apostoli. Astfel ei nu cunosc epicureismul situațiilor comode. Nici o țară din lume, nu cunoaște uriașa hecatombă de sacrificii benevole a Rusiei de o sută de ani încoace. Singurul epicureism al rusului superior e voluptatea sacrificiului. Ceace pentru noi e o corvoadă, pentru ei e o fericire și o onoare.

Gândirea și acțiunea lor e obscură și absurdă. Spiritul lor religios e inform: se caută încă. De aici absurditatea generoasă a acțiunii lor, de aici stupiditatea sublimă a sinuciderii lor colective. Nu trebuie uitat însă că numai obscuritatea e fecundă. Din neantul perfecțiunii nu poate ieși nici-o creație. Astfel progresul devine im-

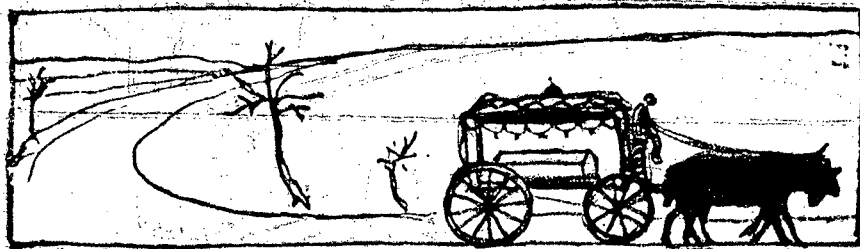
posibil. Din contra el fășnește victorios din căutarea dureroasă, din chinul neastâmpărat. Nietzsche privind viața eroică zicea „Nimic nu ne-a devenit mai străin decât acest ideal al trecutului: pacea sufletului; nimic nu ne face mai puțin poftă decât morala de ruminant și fericirea lăncedă a unei conștiințe liniștite“.

Iată două mentalități perfect antifipodice. Romancierul englez J. Conrad, într'un admirabil roman „Sous les yeux d'occident“, arată cât e de incomprehensibile, acest mod de a pricepe viața, pentru bunii cetățeni ai Europei.

Fiindcă e vorba de o luptă deschisă, ne putem întreba unde va fi victoria? Nici un răspuns nu s'ar putea da azi. Anatole France ca să ne arate cât de mică era influența creștinismului în primele timpuri, povestește de Pilat care nu-și amintea de Hristos după cinzeci de ani de la moartea lui, iar Renan în „Saint-Paul“ ne descrie mediul elen netulburat, senin în olimpianismul său, chiar după o sută de ani de la afirmarea idealului creștin. Influențele uriașe trec pe lângă noi nebanuite. Nici un simptom prea serios nu le anunță. Și într'o zi, pe neașteptate asistăm la o lume nouă; fără să înțelegem cum s'a realizat. Poate că suntem aproape de agonia spiritului logic și tot așa de aproape de afirmarea unei noi religii.

Un Tolstoi sau un Dostoewski, care au făcut posibil Romain Rolland chiar în sânul țării celei mai europene din Europa, pot cuceri bătrânul continent mai ușor decât toate armatele oricărui imperialism.

[Mihai D. Ralea]

CEASORNICUL ORBULUI.

Directorul îl luă părintește pe după gât, îndemnându-l:

— Vino cu mine.

Băiatul îl însoțea mulțumit. Erau deprinși orbii cu această familiaritate mângâietoare, și în tovărășia directorului se simțiau totdeauna la îndemână.

Lângă trăsura directorul își desfăcu brațul și, împreună, se așezară pe perinele moi. Fața nemișcată a orbului se agită. Liniile aspre se boțiră, între sprințele încruntate se scobi o dungă adâncă, întrebătoare.

Directorul, stânjenit, cercă să se prefacă a nu fi observat nimic.

— E cald astăzi, Alexandre. Tu ce zici.

Dar vorbele-i sunară fals. Orbul, fără a răspunde se trase în colțul lui, mohorât. Bănuia ceva neobișnuit, și aștepta resemnat.

După un timp de apăsătoare tăcere, bătrânul director îi luă mâna într'a lui, îl privi înduioșat, și glăsui:

— Tu ești om în toată firea acum. Îți câștigi singur pâinea și la Azil cred că ți-e bine...

Și se opri, așteptând efectul introducerii. Orbul ținea nemișcat, puțin întors în afară, capu-i lipsit de expresie. parcă nu lui i se adresau aceste vorbe Directorul urmă:

— Tu știi cum spune la evanghelie: «Viața omului ca nisipul pustiei este», trecătoare. Trebuie să te încrezi în mine, care te iubesc ca un părinte. Tatu-tău e pe moarte și acolo mergem acum. Ti-a chemat. Fii tare.

— Săracu tata!.. Făcu orbul după un răstimp și se strânse mai aproape lângă director.

Apoi tăcură amândoi. În mintea lui întunecată, orbul căuta să afle sensul adevărat al verbelor complicate spuse de tovarășul lui de drum. Îi mira mai cu seamă turburarea directorului și voia să și-o explice.

„Dacă și la evanghelia domnului scrie că omul trebuie să moară, de ce oare e incurcat directorul, de ce îi tremură vorba, și de ce îmi strânge așa tare mâna?“ se întreba

el, urmărind firul unui gând stărnit de vorbirea directorului,

Pe tatăl său nu și-l putea aduce aminte. Știa numai că rău cu dânsul n'a fost, deși după moartea mă-sii îl lăsa, copil fiind, singur în casa aceea pustie și tristă. Mai târziu când l'au adus la azil, nu i a fost mai bine ca acasă. De tată-su nu știa decât uneori, Duminica, Bătrânul îi aducea bomboane sau turtă dulce, el ronțăia darul de sărbătoare sub privirea abrutizată a părintelui străin lui, și amândoi nu scoteau o nicio vorbă în tot timpul acelei jumătăți de oră a «vizitei». Apoi se făcu mare. Bătrânul își rări vizitele până nu mai știură nimic unul de altul. Și acum, așa pe neașteptate, această expediție grăbită.

„Nu înțeleg, nu mă ajută mintea se vede“ își spuse el, gândindu-se la burarea directorului.

«Nu spune la evanghelie?.. Ba da!.. Dar tot nu înțeleg».

Și neîndrăznim să întrebe, se închise mai tare într'ânsul.

Ajunseră la spital. Pe sălile încărcate de mirosuri tari, gândul îi pieri. Puterile minții i se strânsură toate, subjugate de atenția aceea deosebită ce dau orbii mersului. Lângă patul muribundului fu oprit, și rămase în picioare, așteptând. De undeva, din jos, auzi o voce slabă, șuerată răgușit.

— Hee!.. Ați venit!.. Mulțumesc... Mulțumesc domnule director... Iacă, mă prăpădesc... Eu, măi băete, de-acu' oi să mor... Tu îi rămâne la azil, și-i fi om de treabă... Iacă, altă avere n'am să-ți las, decât ceasornicul ăsta... Dar să-l păstrezi, băete, că-i de la maică-ta, moștenit de ea de la tată-său, care a fost negustor cu stare în vremea lui... Ia-l... Și vino să te sărut.

Orbul luă dibuind obiectul, se aplecă să fie sărutat, după îndemnul directorului sărută și el mâna celui ce-i fusese tată, și se îndreaptă.

— Să te fie Dumnezeu în voia lui, mai șopti bătrânul, și muri.

Fără să știe de ce, orbul simți

gâdilitura unei lacrimi stinghere rostogolindu-se pe linia curbă a nasului, și ar fi rămas acolo nemîșcat, străin de sine și de lumea înconjurătoare, multă vreme, dacă cineva nu l'ar fi tras deoparte.

Până după înmormântare, orbul n'avu timp să-și cerceteze moștenirea. Atâtea lucruri ciudate pentru el se petrecuseră în răstimpul acesta, încât își uită de ceasornic. Sgomote ciudate, alergături și apostrofări aspre, străngeri de mână tremurate și vorbe de neînțeleasă mângâiere, cântări profești deosebite celor auzite în capela azilului, toate aceste îl zăpăciseră.

Acum, singur în dormitorul pustiu, scoase cu atenție ceasornicul și îl privi cu orbite sterpe, încruntat, prelung. Degetele abile cercetau întrebător conturul, grosimea, capacul de sticlă cu rama lui de metal, șurupul de întors coarda.

Era un ceasornic mare, cu învelișul înflorit de aur. Un lanț alcătuit din inele tari de nichel stătea atârnat de urechiușa subțire și mobilă. Din toate ciudățeniile la cari fusese martor în ultima vreme, scula aceasta curioasă i se părea cea mai de neînțeles.

»Ceasornic, ceasornic!.. La ce o fi servind?»

Cuvântul rostit tare sau gândit numai, nu-i spunea nimic; iar degetele fine pipăiau nervos, și zădărnice, metalul moale ca o pulbere închiegată.

»Ceasornic, ceasornic«!...

Își imagina în tocmai forma lui, deosebia metalul capacului de cel mai dur al lanțului, presimția ceva ascuns și misterios în cutia aceea bulbucată, dar nu-i pricepea rostul. Ii venia să plângă de năcaz. Ar fi putut să întrebe pe cineva, și-i era rușine să-și mărturisiască nepriceperea, chiar directorului. L'ar fi aruncat, dar vorba bătrânului muribund îi răsări în minte: »Să-l păstrezi, baete, că e de la maică-ta« și se stăpâni, încăpăținându-se să-i afle singur întrebuițarea.

După un vechiu procedeu cunoscut lui, puse deoparte ceasornicul și începu să se plimbe pentru a-și potoli nervii. Fără voie începu să-și rememoreze întâmplările la care luase parte și căută să facă între ele o legătură logică. Zadarnic. Atât neînțeles era în toate aceste fapte, în cât, desarmat, fu nevoit să se resemneze. Avea impresia clară că se petrece în viața lui o schimbare ho-

SEARA

*Palida noapte, cu aripi umede,
Negre și 'ntinse,
Căde pe munții albaștri,
Pe steiuri trăsnite, pe crestele ninse.
Palida noapte cu mâni de ghiață,
Cu mâni de ceară,
S'oprește 'n față-mi ultima oară;
Noaptea și inima mea stau față 'n față...*

*Triste și palide sunt amândouă,
Nalte și mute;
Din două lumi răsăriră —
Rele și necunoscute —
Vechea ș-aceeași durere
Sortită-i și-acum să le poarte
Grele, cernite:
Cade asupra-le din stânci trăsnite
Palida moarte...*

ION AL.-GEORGE.

tărtoare, mai presus de orice înțelegeră omeniască.

Întinse mâna să reia cercetarea migăloasă a ceasornicului. Degetele-i prinse din întâmplare șurupul de întors coarda, și bombița zimțată se învărti. Cu stăruința și curiozitatea proprie infirmilor răsucii înainte. Huruițul înăbușit al corzii întinsă pe dinții roțiței de legătură, îl înspăimântă la început, și se opri. Ascultă puțin, apoi văzând că nu s'a întâmplat nimic rău, prinse a răsucii fără teama, înveselit parcă de sgomotul acela pătrunzător, până ce șurupul refuză de a se mai supune. Și iarăși ascultă. În liniștea camerei ceasornicul își căuta sonor viața, ca o victorie. Mirat, orbul ascultă tic-tacul mărunț și egal, neauzit până acum. Duse ceasornicul la ureche, se convinse, îl privi cu o închinare stângace de cap și îl ascunse cu grijă în sân.

Era bucuros. Nu înțelegea prea mult, dar găsise cheia cindăteniei, și i se păru destul. Obosit, se desbrăcă cu mișcări domoale, se culcă și odormi mulțumit în muzica monotoră și grăbită a ceasornicului.

A doua zi plecă ca de obicei

în lungul celor două străzi cunoscute lui, strigând:

„Ziare, Ziare“.

Din când în când se opria, se căuta îngrijorat în sân, ascultând încrutat ceva ascuns, zâmbia, și parnia spre cafeneaua următoare. Simția acolo sub haină palpiția veselă a ceasornicului, și neobosit își ducea mai departe strigarea:

„Ziare, Ziare“.

Într'un târziu în noapte, după ce își desfăcuse marfa, o luă spre casă. În dreptul unui felinar, de cum mergea voios, deodată se opri. Un fior de ghiață îl străbătu și, fără să știe de ce, îi fu frică. Duse cu grabă mâna în sân: ceasornicul stătuse. Îl privi neliniștit. Nu îndrăznia însă să-l întoarcă și îl puse la locul lui, rece, neprietenos. — Și i se păru că de astădată înțelege și turburarea directorului față de dânsul, și străngerile trenurate de mână și vorbele de mângâiere.

„Totuși la evanghelie scrie... Nu, nu! Eu nu pot înțelege“, rosti el și își urmă abătut drumul.

D. I. CUCU.

INCEPUTUL UNUI ROMAN.

1.

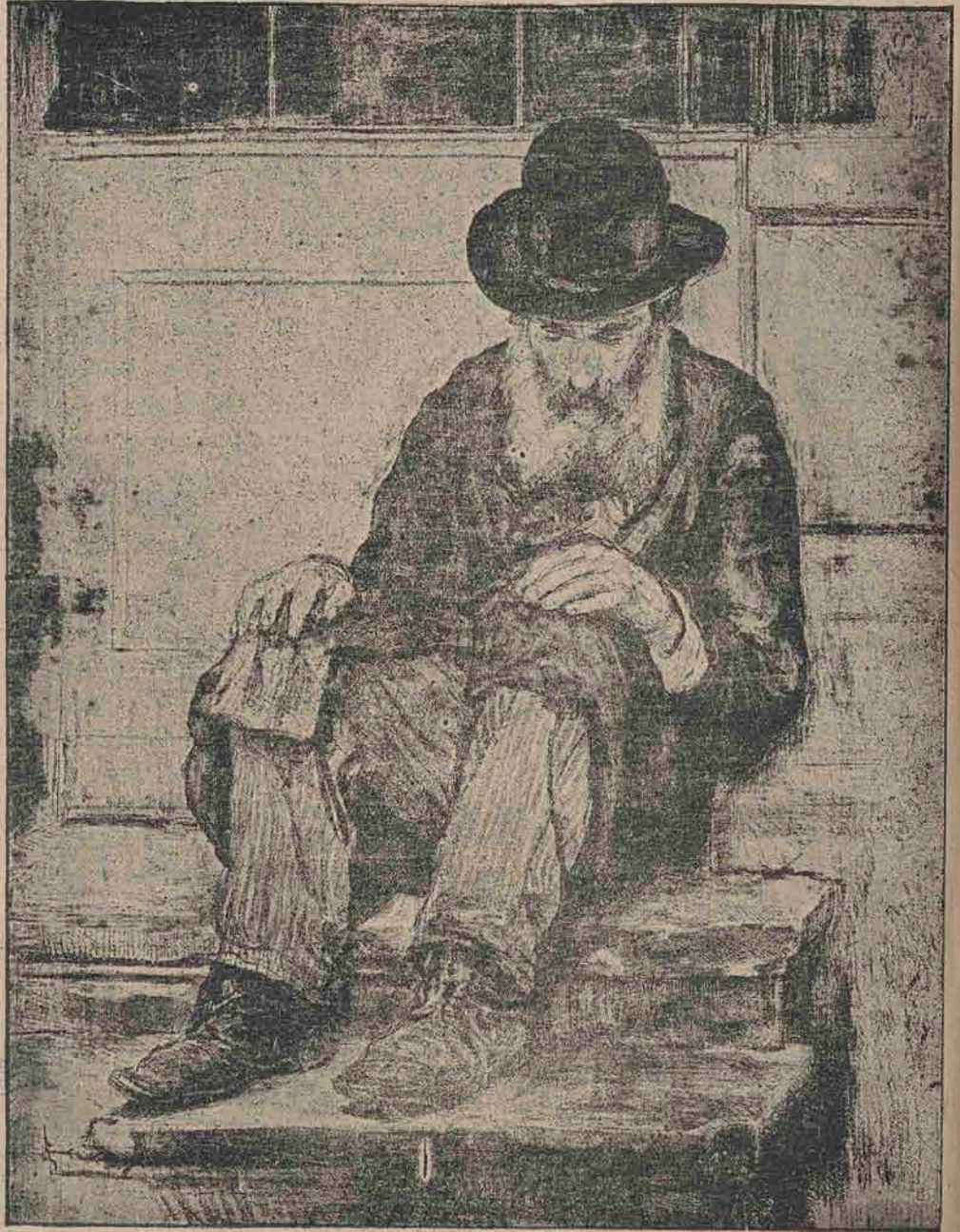
Dragă Sextil,

Ai dreptate când spui că m'am schimbat; în bine sau în rău, nu știu, dar s'a făcut în adevăr o schimbare în mine. Mai întâiu cred că ai aflat că am fost numit custode la Biblioteca Fundației universitare Carol I-ul — o funcțiune destul de agreabilă, ușoară, deși poate cam... expusă. Și tocmai aici e aici. Să vezi, dragul meu, posnă nemai pomenită — de vreo două săptămâni umblu zăpăcit, nu pot dormi nopțile, prietenii mă plictisesc — afară când nu sânt cu ei la bere, bine'nțele, căci atunci râd și beau ca să nu-mi aduc aminte de... doi ochi vineți care țin straja gândurilor mele.

Dragă Sextil, sânt îndrăgostit lulea, de un drac de copilă drăguță și cuminte și deșteaptă, mă! Unde mai pui că e și poetă? E o studentă în anul II-lea la litere și o cheamă Natalia. Dar să-ți povestesc dela capăt...

Printre numeroasele vizitatoare — unele de o frumusețe remarcabilă și mai toate drăguțe — era mai ales una, care venea cu o regularitate de școlar premiant la Bibliotecă, în toate după-amiezile când aveam eu slujbă. Mi-a atras atenția dela început — felul simplu și totuși elegant de a se îmbrăca, gesturile și mișcările corpului ei plin de armonie, figura luminoasă cu trăsături așa de nobile și mai ales ochii; ochii aceia vineți bătând în verde m'au pus pe gânduri. Avea locul ei și nu vorbea cu nimeni. Am observat că mai mult visa, decât citea. De multe ori am surprins-o cu ochii pierduți în gol, rămasă la aceeași filă. Atunci figura ei căpăta o expresie îngerească; și nu îndrăzneau să mă uit mult și lung la ea, de teamă să nu-i speriu visurile care trebuia să-i fie așa de dragi. Ei, dar te joci cu hoazele de fete? Cine știe, dacă nu era o prefăcătorie și-și lua aerele acelea de mironosiță melancolică, numai ca să mă zăpăcească cu totul, săracul de mine! Fie cum o fi, destul că mi-a fost dragă din capul locului!

Zilnic luam hotărâri eroice să nu mă mai uit la dînsa, decât de două ori în cele trei ceasuri, cât ține slujba, — și chiar dacă m'oiu uita, să mă arăt senin și nepăsător. Dar mi-era cu neputință să caut la

Jean Steriadi

Vanzătorul de haine vechi

dînsa, fără să simt că mi se umple inima de lumină — și atunci, pas de te mai încrunță! Azi așa, mâine așa, pe nesimțite m'am prins în laț. Și gândul că am s'o văd zilnic începu să-mi ocupe ceasuri întregi; pe stradă, la redacție, acasă, — inima mea gravita vecinic către Fundație.

A venit apoi vacanța Crăciunului. Primele zile mi-a fost greu de tot; îmi lipsea. De Crăciun am fost însă la Dumbrăveni, în nordul Moldovei, și am uitat-o aproape cu desăvârșire. Mă credeam scăpat, mai ales că după vacanțe nu și-a mai făcut apariția la Bibliotecă și mă linișisem.

Dar iată, bre, că acum două săptămâni, într'o zi primăvăratecă,

mă pomenesc iarăși cu ea! Am tresărit — și nu știu dacă mi-a părut bine sau rău, dar știu că eram foarte mișcat, când, fără să ridic ochii, am simțit-o trecând pe lângă mine și așezându-se nu departe, la masa de scris. Era mai veselă parcă și mai îndrăzneată acum. A doua zi mi s'a părut că văd chiar un zâmbet ironic încrețindu-i buzele. Nici n'a rămas ca de obicei la locul ei, ci a trecut, sprintenă și legănată de răsfaț, într'o sală din fund. Aceasta m'a lovit în mândria mea și și-o spun pe cinste, în ziua aceea m'am uitat numai odată încă la ea, și atunci pe furis!

A treia zi s'a așezat iar lângă mine, serioasă, o! foarte serioasă

și a tot scris... Apoi, deodată văd că se ridică și cu pași ușori se duce la catalogul de fișe, se întoarce spre mine, se apropie și-mi spune față de toată lumea, dar așa de încet, încât numai eu am auzit-o:

— Domnule Iosif, vă rog să-mi corectezi niște versuri...

Îi iau hârtia din mână, mulțumindu-i, și — îți poți închipui în ce situație caraghioasă eram, când dau să citeșc... Erau niște versuri închinat «Unui poet».

Cum am citit titlul și primele două versuri, am îndoit fila la loc, am lăsat-o pe masă și am plecat, cu mâinile la spate, prin sălile din fund, să văd dacă nu scrie vreunul pe cărți sau rupe vreo filă, după cum au obiceiul studenții noștri. Eram furios. Auzi, să-și bată ea joc de mine, — și față de toată lumea! Ce îndrăzneală nemaipomenită.

Când m'am întors la scaunul meu de custode din capul mesei lungi, ea, roșie, speriată, tulburată, sfetea cu capul răzimat în cot, ca un copil și era mai drăguță ca înainte, bat-o norocul! M'am îmblânzit: am deschis din nou fila îndoită și am citit versurile până la capăt. Iată-le:

Te iai numai cu haiducii și prin codru o
[pornești
și de gât cu ei, zici doina, nebnatec
[craiu ce mi-ești!

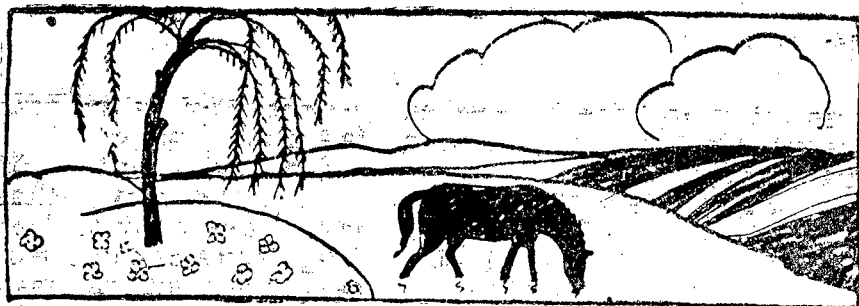
E frumos, nu zic, prin codru: dar nu îți
[s-a mai urt?
N'ai dori și o fetiță ca să-ți fie de urt?...]

Eu mă prind că multă vreme așa n'o s'o
[poți s'o duci,
Dacă în tovarășie vei fi numai cu haiduci.

Ci când, stând pe iarbă verde, doina o
[să zici mereu,
Din adâncuri de pădure te voiu îngâna
[și eu.

— Te vei supăra, și 'n ciudă îmi vei
[face-o... dar așa vrea
Să măngâni cum zici că cucul îngână o
[turturea...

Îți poți închipui acum scena când a venit să-și ia buletinul, la plecare. A rămas anume în urmă, ca să-și ceară iertare. Eu i-am luat înainte, i-am spus cu un aer părintesc că sînt foarte drăguțe versurile — deși ochii ei mi se păreau tot așa de drăguți — și am îndemnat-o să continue a scrie. În vremea asta ceilalți vizitatori plecaseră și m'am pomenit de-odată singur cu ea, față 'n față, în sala cea mare. Îmi venea s'o iau în brațe, s'o sărut ca pe un copilăș strengar, care ți-a făcut o posnă și-

Față 'n față

*În ochii tăi — adânci și mari —
Privirea e când rea când bună:
Intotdeauna alta-mi pari....
Ș'atunci și'n suflet: val mi-adună
Când soare mult și când furtună,*

*Ridică-ți scutul: joc de-oglinzi
Stau față'n față două pavezi.
De coarda arcului întinzi
Ci'n fața mea tot fața ta vezi.*

*Vezi tu, noi am pornit la drum
Și-i bun la cale lungă scutul;
Dar dacă vrei să luăm de-acum
Cu armă zeilor ținutul
Doar una e a lor: Sărutul.*

*O! lasă-ți pavăza; Mă ia
De gât cu brațele-amândouă
Ș'n vis, înlănțuieți așa,
Vom trece puntea'n țara nouă
Prin mii de flori sclipind în rouă.*

E. DINU.

ierți pentru că-i drăguț. Ea m'a rugat s'o iert, îndrugând câteva fraze, de altfel foarte bine legate, spunându-mi să nu mă supăr, căci a fost o pornire de care nu-și dădu sama, când a venit așa de brusc la mine, că versurile acelea să nu i le iau în nume de rău, că sînt expresia entuziasmului etc. I-am răspuns că e prea șireată ca s'o pot crede. Ea a protestat, zicând că de multă vreme a nutrit dorința de a mă cunoaște.

I-am răspuns că nu cred.

— Cum, dv. n'ați observat încă? — și cu ce aer de mirare, Doamne! spunea vorbele astea.

Discuția se lungea, mă temeam să nu ne surprindă cineva acolo, în sală, singuri-singurei și să se răspândească apoi vorba că noul custode, abia intrat în post, a și-

nceput să corupă fetele care cercetează Biblioteca.

I-am întins mâna în sfârșit și ne-am despărțit ca doi prieteni.

Ce-a urmat pe urmă, poți să-ți închipui. A doua zi a lipsit, pe urmă iar a venit, mi-a dat alte versuri, din care am căpătat încredințarea că e un copil de talent, are o vedere justă și umor firesc de la țară, nota care predomină în toate versurile ce mi le-a dat până acum — numai cu versificația nu se prea împacă și nici cu ortografia. Ei, dar astea-s lucruri secundare! Eu am nădejdea că o să scot din ea o scriitoare faină! Mai ales' dacă oiu lua-o de nevastă! Ce zici?

Ho, țară! Am luat-o razna. Tu trebuie să faci haz de toate prostiile ce ți le înșir aici, dar dacă te întetesează cătuși de puțin, îți făgă-

duesc că te voiu ține în curent cu această intrigă amoroasă, unică în analele vieții mele.

București, 4 Febr. 1903.

Te sărut
Iosif.

2.

Dragă Sextile,

Nu ți-am scris după cum îți făgăduisem, și se poate ca iarăși să-mi reiau deprinderea mea veche: de a amâna o scrisoare de pe o zi pe altă și a n'o mai scrie niciodată. Vezi că între cele două scrisori — cea dintâiu și aceasta — a trecut tocmai atâta vreme câtă a fost de trebuință ca «dragostea» mea să crească, să se aprindă, să strălucească o clipă și apoi să se potolească. Azi abia mai tresar când aud pronunțându-i-se numele. Am recăzut în vechea indiferență — și cu toate astea azi poate o iubesc mai mult ca oricând pe sărmana mea domniță albăstrică.

Câteva zile după ce ți-am scris, am avut îndrăzneala nemaipomenită de a o ruga să-mi permită s'o însoțesc. Și a primit, draguța! A primit cu un zâmbet așa de amețitor de drag, că m'a îmbătat. Și am pornit cu ea pe stradă, vorbindu-i alături, înșirându-i câte nu mi-a mai trăsnit prin minte, cu o dezinvoltură care simțeam că nu e a mea proprie. Vorbeam și mă ascultam pe mine însumi, mirat oarecum de verva asta neașteptată. Îi spuneam anecdote din viața mea de vagabond, întâmplări triste, pășanii vesele, amestecate toate la un loc într'un vârtej de simțiri, într'o armonie de gânduri pe care nu le-am mai avut nici odată. Ne-am pomenit la marginea Bucureștilor, și abia atunci am băgat de seamă că e 'n amurg. În marea de flăcări a apusului luceafărul sclipea proaspăt ca o lacrimă.

Am apucat cuminți și tăcuți spre casa ei. Și cum mergeam, așa de odată — ce mi-a venit, nu știu — i-am spus cu aerul cel mai simplu din lume că mi-e dragă.

— Vai, ce-ai spus! râse ea, făcându-mă astfel să repet din nou și înc'odată iarăși că într'adevăr mi-e dragă.

Ea zimbea mereu și se uită pe furis la mine. Mi-a spus apoi că peste câteva zile pleacă la părinți, la Galați, ca să-și prepare examenele și se 'ntoarce tocmai după Paști. Firește că eu am protestat și am rugat-o să renunțe la această

hotărîre. Apoi ne-am despărțit — fără multă greutate.

A treia zi a venit la Biblioteca — avea un corsaj albastru de mătase care o prindea de minune. Dragă, dragă Sextil, de-ai fi văzut-o ce frumoasă era, dar așa de frumoasă, frumoasă! Să-ți pierzi mințile când te uitai la ea, nu altceva! De aceea nici nu vroiam să mă uit cu dinadinsul, eram zăpăcit și mi se părea că toată lumea știe că dracul ăsta de copil m'a fermecat cu totul.

La plecare s'a apropiat de mine, mi-a apucat mâna, și mi-a strâns-o ușor, șoptindu-mi:

— Adio, domnule custode.

Apoi s'a dus și de-atunci n'am mai văzut-o.

Să-ți spun aici dorul, neliniștea, jalea, îndoiala și toate sentimentele felurite ce se amestecau în sufletul meu; de câte ori nu tresăream, când cu gândul vecinic la ea, mi se făcea că o zăresc în silueta vreunei femei ce trecea pe stradă; câte ori n'am rătăcit prin preajma casei unde sta, crezând că poate voiu avea norocul s'o văd!

Și închipuește-ți apoi că mi se spune de-odată că Natalia a plecat — la Nizza! Are un frate bolnav pe moarte acolo — observasem de mult că tușește și dînsa, și odată i-am spus glumind că trebuie să se grijască, deoarece «Sămănătorul» ar fi nemângăiat să piardă o colaboratoare atât de prețioasă. Din fericire însă vestea nu s'a adevărit — peste câteva zile am primit o scrisoare de la Galați: două strofe pe o pagină, iar pe cealaltă câteva rânduri draguțe.

În timpul ăsta însă lumea, care

simte o plăcere de a otrăvi izvoarele cele mai curate ale sufletului nostru, a început să «se ocupe» de «idila domnului custode». Comentarii, critici, ironii, vorbe murdare — știi tu bine povestea asta! Toate astea au sfârșit prin a mă indigna și a mă plictisi. Orale de serviciu nu mai au nici un farmec pentru mine — nopțile le petrec în cârciumă; sînt desgustat de mine însumi, nu mai lucrez aproape nimic, — înțelegi că în asemenea împrejurări sufletește *nu poți iubi*. În zadar caut să mă înșel pe mine însumi, simt că n'o iubesc pe copila asta, pentru că nu sînt vrednic să mă ridic până la ea. De aceea, ca om cinstit, am întrerupt orice corespondență. La ce-aș căuta să-mi însușesc sentimente ce nu le am? Mai bine să-mi urmez drumul, purtând vecinic în sufletul meu comoara neatinsă a unei amintiri fericite, poate cea mai fericită din viața mea. Ceasul acela când ne întorceam în amurg cuminți și liniștiți, pășind alături ca doi tineri logodiți. Atunci... a fost. Azi nu mai este. Deci ar fi de prisos să mai insist asupra acestora, nu-i așa? —

Te sărut

Iosif.

Putea să fie o idilă. Dar a fost începutul unui roman, zguduitor și tragic. Scrisorile acestea ar fi rămas, împreună cu altele, ascunse în salzarul mesii unui prieten discret, dacă volumul «Helianta», apărut zilele astea, n'ar fi deschis — prea de timpuriu — o rană abia cicatrizată în amintirea noastră.

SEXTIL PUȘCARIU.

PAPAGALUL ROȘU

— PO TSCHÜ-Y —

Le-a sosit un dar din Anam.

Culoarea sa este aceea a floarei de piersică.

Vorbește ca un om,

Un papagal trandafiriu.

Oamenii au făcut cu el

Ceea ce fac ei întotdeauna cu înțelepții și

[profeții lor:

Au făcut o colivie solidă de bambu

Și l-au închis într'însa:

Trad J. P.

RĂSBOIUL

OBSERVATOR

o fiară în cușcă, pitit,
Ucid numai fiindcă privesc.
Tarâmul se desfășură nesfârșit.
Nici o ființă.
Pustiu. Orele încete.
Doar din rămășița unui copac, un erete
Poartă în fruntea teșită ochi de biruință.
Obişnuit zilele trec ca anii
trec, fără să arate o vietate,
Singurătate.
totuși atât de aproape știu dușmanii.

Unde o fi ascuns
Cel ce de dincoala, omoară ca și mine?
Odată am crezut că ne-om vedea.
Care vede întâi o să dea.
[O să dea — cuvânt îngrozitor —
Dăruiesc, cu înțelesul că omor].

Acum a mișcat lângă crâng.
Vestese și cuvântul meu trimite moarte
De la noi de departe, la ei departe
Unde nori de țărână se strâng.

Care ce dreptate învinge
când moartea cade,
numai după cum umerii se ridică din pământ?
Celelalte dreptăți care sînt?
Numărul de oameni, sau bucăți de fier, covârșește
Când tunul urlă și omul răgușește.

Celălalt ca și mine
Crede în pînda lui Dreptate,
Și ea și mine își face cruce de ajutor
când mă omoară sau îl omor.

Cine n'a ucis nu poate înțelege,
Tot ce-am văzut,
Tot ce e lege.
Morții vorbesc — eu sunt mut.

Răcesc fruntea pe apărătoarea de metal,
Gânduri fug și se repetă
Un semăn dușman a trecut lângă mal,
Șueratul a străpuns o siluetă.

II.

Cum din distrugere țările se măresc?
Eu numai moarte văd, și mă trudes
Să văd mai mult pentru fie care popor
— Din cușca groapei de observator,
În lumea asta dată tutulor.
Cei care rămân, merită jertfa celor cenu mai sînt?
Răspunde-mi pământ,
Răspunde-mi pământ...

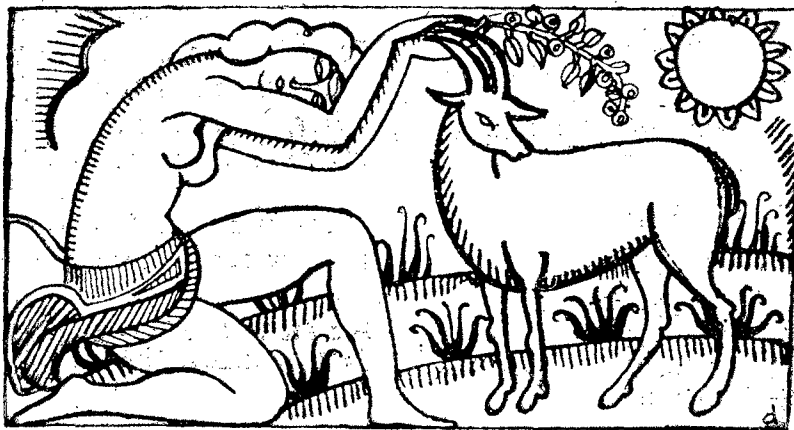
III.

Pentru toate țările victoriile ce sînt?
Pământ, mormânt,
Pământ. Cuvânt, ca și când de foame s'ar ucide
ii cerem viața, pentru că viața închide.
Pământ, care te mărești numai pre cât îți dăm
[morți].
— Pământul care azi pe cizme îi porți,
Pământul care o să fie al tău sau al lui
După ce l'a spurcat sau sfințit jertfa sîngelui.
Dar care ori cât de rodnic în bucate
Nu o să prețuiască viața unui frate.

IV.

Insercază. Pacea sării peste lupta necurmată
Poate iar m'am înșelat ca altă dată.
Poate, ascultând și neînțelegând,
Trebue să fiu.
Fînd-că vină port în fie care gând
E târziu.
Peste front coboară noaptea neschimbată.
Liniște, neliniște nemăsurată,
abia dacă aud câte odată
La noi și ei, tîrnăcoapele subt pământ
Și vreau să cred că nn strigoii își lărgesc mormânt.

**

SCRISORILE UNUI RĂZĂȘ

PRIETENUL MEU JAN.

16 Ianuarie, Poiana Negrei.

În loc de răspuns, prietenul meu îmi aruncă o privire mirată și plină de compătimire.

— Ce naiv! vru să zică.

Dar cum înghițea grăbit, înlocui exclamația cu un elocvent gest al mâinei înarmate cu cuțitul. Apoi, înfipse furculița în pieptul puiului și spintecă frageda carne albă, dușmănos, ca pieptul unui adversar doborât.

În jurul nostru restaurantul gării vuia. Chelnerii alergau printre mese cu pașii rășchirați; larma glasurilor era tăiată strident de fluieratul locomotivelor, afară viscolul rostogolea în ferestre troene albe. Un plug de desfundați liniile abia se mișca în fața peronului baricadând lumina geamurilor ca o dihanie apocoliptică. Mai aveam dar de așteptat mult, poate un ceas, poate două. Mă prinse groaza timpului care trebuia să se scurgă anevoios măsurat la fiecare cinci minute, cu o privire desnădăjduită la Cadranul ceasului unde minutarele păreau pentru totdeauna încremenite. Dar ce larmă înfrigurată la toate mesele vecine! Linia spre Capitală fusese destroenită, un expres așteptat gata, răsufletarea locomotivei prin supapele de metal străbătea până la noi și pretutindeni la mese se auzeau ultimile recomandății.

— ...Aleargă la minister la nouă!

— Treci pe la Horovitz, scadența e Luni.

— Șaizeci și cinci de mii, nici un ban mai jos!

— Nu uita scrisoarea lui Titu...

— Opt vagoane...

— Notează: circulare 435/16 de la 7 Septembrie...

— Caută-l acasă ori la Madame Vidopol...

Glasurile se încrucișau, deveneau

din ce în ce mai grăbite, rosteau cifrele și numele atotputernicilor cu un ton mai jos, pe șoptitite; apoi se înălțau iarăși agresive, transformau forfota restaurantul într-o rumoare de bursă. Într'un colț, o călătoare cu haina săracă și neagră, mesteca în silă un corn cu miezul aspru.

Prietenul meu împinse farfuria golită, deșertă paharul cu vin și alegând o țigare cu inscripție aurită, se întoarse din nou către mine, dispus acum să-mi răspundă:

— Jurămintele tranșelor? Dar cine se mai gândește astăzi la ele... Ce-mi desgropi strigoi!

L-am privit în față drept, deplin convins că are să roșeașcă. Ne întâlnisem ultima dată cu cinci ani în urmă, în uniforme pline de noroi uscat, cu bărbile nerase cu ochii sticloși, într'o după amiază ploioasă de toamnă, într'un bordei pe țăr-mul Siretului. Bântuia atunci printre noi un vânt de revoluție aproape. Juram să răsturnăm lumea, să răz-bunăm morții, din fumul acru al tutunului prost, plămădeam acolo în viziunea de lut o lume purificată, care va lua ființă îndată ce vom arunca haina ostășească. Și dintre noi toți, bieți rezerviști culeși din toate unghiurile țării, oameni grei și cu necazuri mărunte, „eroi“ fără voință și fără premeditare el era cel mai înverșunat, fiindcă fusese și cel mai brav. De aceia mă așteptam să roșeașcă acum sub privirea mea, care voiam să-i fie o remușcare.

Prietenul meu, mușcă din cartonul aurit al țigării și-mi înfruntă semeț privirea. Am plecat eu cel întâi ochii. Atunci mă întrebă, cu o muștrare de batjocoră în glas:

Am auzit că faci acum literatură... Ce bine ți-ar sta să îngrijești o vie, via voastră care să păraginește,

după cât îmi spunea mai deunăzi, Sandu.

Am simțit tot eu că roșesc. Și nu găsii răspunsul tăios pe care l-aș fi dorit.

Tovarășul meu îmi prinse mâna peste fața albă a mesei și mi-o strânse încet; cu glasul îmblânzit deodată:

— Bieții de noi! Suntem oare mai buni ori mai răi decât ceilalți?

Mi-am retras mâna moale din strânsoarea lui. Ce rost avea tonul acesta de efină melodramă? Era un om grăbit să ajungă și atât. Acum cinci ani avea ochii mistuiți de o flacără interioară, între ghimpii tranșelor și stâlpii desfundați de ghiulele, îmi apăruse transfigurat și mă temusem atunci de hotărâri necunoscute. Nu ne făgăduiam să ne întoarcem cu granatele acasă? Acum îl regăseam cu obrajii fragezi, cu haina tăiată după ultimul jurnal cu blana scumpă aruncată cu negligență de nabab pe un scaun; în primul sfert de oră îmi vorbise de „acții consolidate“, de „prime“ de „vărsăminte“ și de „titluri blocate“, terminologie misterioasă și enigmatică pentru mine, din care nu înțelesesem decât doar că prietenul mergea cu pași repezi, pe alt drum, decât acel de odinioară. De ce atunci ipocrizia aceasta care cerșea o compătimire nevrednică?

Dar prietenul meu Jan, își continuă firul:

— O singură dată, am șovăit. Din pricina soldatului Ion Ion. Se împlinesc doi ani. Țin bine minte ziua, a fost cea din urmă dată când m'am îndoit. Toate mi-au dat apoi dreptate. Acuma n'aș roși nici în fața soldatului Ion Ion... M'am trezit cu el într'o dimineață; eram grăbit, de trei ori mă sbârnaise nerăbdător telefonul. Când să-mi îmbrac pardesiul, servitoarea își amintește:

— Conașule, de-un ceas așteaptă un „om“.

I-am spus să între. Mai de grabă o vedenie decât un om. Slab cu ochii în fundul capului, cu pielea întinsă pe oasele obrazului cu nasul subțiat; un strigoi. Iși strânse călcăile ostășește:

— Trăiți don'le Căpitan... Văd că nu mă mai cunoașteți.

Într'adevăr nu-mi aminteam. Dar după: „don'le Căpitan“, am bănuț îndată; vre'un soldat din fosta-mi companie. Și ca să nu-i stric inima, i-am răspuns grăbit, mințind:

— Cum să nu te cunosc camarade? E drept, te-ai mai schimbat...

Și mi-am ostenit mintea să mi l închipui în haină ostășească. Omul dădu însă din cap cu neîncredere și mâhnire. Mă ghicise:

— Văd eu don'le căpitan că m'ați uitat. Eu is Ion Ion, soldatul lui bietu' don' locotenent Octav, Dumnezeu să-l ierte...

Cum să nu-mi amintesc acum? Ion Ion ne îngrijise o iarnă întreagă în bordei, devenise o celebritate a sectorului cu ceaiurile lui, cu vinul fiert cu piper și cuișoare în nopțile de viscol, cu devotamentul lui de căine credincios pentru bietul Octav. Și ce amintiri îmi aducea deodată! Dimineața aceia de atac, obuzul care a sfărmat trupul lui Octav împrăștiind bucățile de carne în țărână, sfărmiturile fierbinți de creier pe obrazul meu, două degete albe, golite de sânge, pe cari le-am găsit în manta, târziu, când m'am desmețit... Toate erau atât de bine îngropate, atât de uitate; de când viața își legase la loc firul ei, de când aveam din nou baruri, cafe-nele, orchestre, echipagii de lux, automobile, și vitrinele încărcate de toate bunătățile! Soldatul Ion Ion mă întorcea cu trei ani înapoi. Și strada, barurile, vitrinele ghiftuite, tot confortul din jurul meu, din casa mea, se risipiră deodată. Vie rămase numai amintirea aceluia ceas. În suflet îmi coborî ca o umbră nelimitată. Și am silit pe soldatul Ion Ion să se așeze pe marginea unui scaun, și să-mi povestească necazurile cari l-au mănât la mine. Acum îmi aminteam bine în aceiaș zi îl crezusem mort, seara îl înscrisesem pe lista dispăruților.

Dar soldatul Ion Ion nu murise. Căzuse izbit lângă Octav, se desmetecise cu ochii painjeniți spre seară, când noi ne retrăsesem în șanțuri, după atacurile neisbutite. Și-a încercat incheeturile. Era sdra-văn, se putea mișca... Toate întâmplările i-s'au luminat în minte pe rând. Focurile se potoliseră. Tranșeele noastre, cu sârmele rupte erau aproape, noaptea s'ar fi putut țări. S'a gândit atunci să culeagă bucățile din trupul lui Octav, să le adune în manta, să le îngroape creștinește. Ningea încet, cu fulgi mari, își lipise fruntea în zăpada rece să se răcorească, să prindă putere. A strâns hârtiile din buzunarul locotenentului, scrisorile, toate lucrurile acelea neînsemnate, că-ror moartea le dă deodată un preț nestimat. Se târa în coate, dela o bucată de trup rupt, la alta... Apoi nu-și mai amintea. Un glonț l'a

N. Constantinescu

Peisaj

lovit. Poate unul din șanțurile noastre, poate unul dela inamic... S'a trezit într'o ambulanță nemțească. Întâi s'a bucurat, era cald, pat moale, o mână ușoară îi lega rana cu băgare de seamă. Medicul îi vorbea cu prietenie într'o limbă necunoscută. Nu înțelegea; dar în dosul ochelarilor cu rama groasă înțelegea o privire blândă, fără răutate, și acestea toate îl mirau. Se aștepta la mai puțină milostivire. După aceia a venit lagărul, au început zile grele, întâi săpatul șanțurilor, apoi minele, apoi linii noi de drum de fer, în dosul fronturilor. Trei ani a fost purtat în vagoane de vite dela o linie de tranșee, la alta, din alt capăt al țării vrășmașe. A îndurat foame, a răbdat lovituri cu patul puștei, s'a hrănit cu resturi din gunoae, a zăcut de frig. Ochii i s'au dus în fundul capului, picioarele abia îl mai țineau. Se implinea o săptămână în sfârșit de când un tren îl adusese în țară, cu alți tovarăși descărnați de suferință și de lipsuri. Nu aflase decât aici de pacea care se încheiase de mult. Cele din urmă șase luni, le petrecuse în adâncul pământului, într'o mină de cărbuni, unde nu străbăteau svonurile de afară. Se repezise acasă, își văzuse nevasta, copiii, și vitele, și acuma veni să-mi aducă mie portofelul și scrisorile domnului locotenent, pe care le purtase în toată pribegia. El era un om fără pricepere, abia știa carte. nu-și închipuia unde să găsească Duduia

Domnului Locotenent; ca să i le încredințeze cu mâna lui; îmi cerea mie să fac acest lucru.

Soldatul Ion Ion îmi întinse portofelul și hârtiile. Un biet portofel roșcat cu colțurile rotunzite după atâtea peripeții, cu pielea decolorată, cu monograma ruptă.

— Am și cealaltă bucată, adoagă Soldatul Ion Ion, și dintr'o batistă cu îngrijire împăturată, scoase jumătatea literilor de argint rupte.

Soldatul Ion Ion își socoti mișciunea sfârșită. Se ridică să plece. Se împiedică în covoare. Nu îndrăzni să-mi întindă mâna...

Când am rămas singur nu mai găsi nimic vrednic de grabă. Am scos receptorul telefonului să nu mă ademenească nici o chemare. Aveam nevoie să-mi cercetez sufletul.

Ce repede îl uitasem pe bietul Octav! Și totuș luni de zile atunci vedenia îmi apărea crudă și neștersă. Credeam că mă va întovărăși în fie care pas în viață. Cu o noapte înainte de a fi căzut zdrobit de schijă, jucasem cărți în bordei până târziu, cântasem, ne învelisem cu glume stupide. Îmi amintisem mâna împărțind repede cărțile grase, pe masa improvizată dintr'o ușă adusă de soldatul Ion Ion. Nu bănuisem nimic din cele ce se pregăteau pentru a doua zi.

De două săptămâni focul se potolise în sector. Așteptam chiar să ne schimbe. Croiam planuri. După ce focul se sfârșise, când ceilalți plecaseră la culcușurile lor, rămăsesem îndelung la sfat. Soldatul Ion Ion

ne adusesse ceaturi fierbinți. Bietul Octav îmi vorbea iarăși cu neliniște de Lia lui, rămasă dincolo de linia frontului, de unde nu mai știa nici o veste. Ii era dor. Anul lor de căsnicie nu fusese turburat nicio dată; acum o știa fără bani, poate îndurând lipsuri poate nevoită să îndure impertinențele vr'unui feldveber oarecare. Din același portofel, pe care ni-l adusesse acum Ion Ion, scosese fotografia ei, o pusese pe genunchi și o privise îndelung, cu bărbia strânsă în pumni, cu ochii împăingeniți de lacrimi... Și a doua zi degetele acelea care împărțeau cărțile cu dexteritate, ochii aceia umeziți de emoție, creerul în care se sbătuseră gânduri, îngrijorări și nădejdi, toate fuseseră sfâșiate deodată sălbatec și grozav, aruncate în țărână, amestecate cu pământul, prefăcute într'o grămadă înspăimântătoare de sânge, carne, cartilajii și nervi. Cum de putusem uita. Cum de mai puteam râde, vorbi, glumi, cum de puteam asculta orchestrele cântând, cum de puteam lăsa să întârzie ochii încărcăți de dorința în urma unei femei, cum de făuream planuri, cu seninătate ca și cum nimic nu s'ar fi întâmplat, ca și cum toată viața nu mă mișcăsese din apartamentul meu confortabil, de trândăvie și de bun trai? Soldatul Ion Ion, fusese dar mai om decât mine. Trei ani în cele mai aprige suferințe nu uitase. În sdrențele lui purtase la piept, ca o comoară cu deosebire scumpă, ultima avere a celui ce-mi fusese mie cel mai apropiat prieten, și lui nu-i fusese decât un stăpân pe care i-l destinase întâmplarea. Abia întors se urcase în tren, poate călătorise pe un vagon, poate își rupsesese dela gură ultimii bani, pentru a-mi aduce mie amintirile pe care le socotea atât de prețioase... Va să zică eram o brută, un inconștient! Îmi aduceam aminte că în primele zile ale războiului, când nu intrasem încă în șanțuri, un cal dela căruțele campaniei fusese ucis cu o bombă aruncată dintrun aeroplan. A trebuit să deshăimăm căruța, să reparăm stricăciunile. Perechea calului, neatins se dăduse la marginea șanțului și păștia liniștit, ca și cum nimic nu se întâmplase. Ocolise tovarășul ucis, nu întorsese ochii o clipă măcar și la el ronțăia iarba cu nepăsare.. Și atunci mă revoltasem. Toate poveștile despre nobleța calului, erau dar minciuni. În furia mea caraghioasă, nu mă putusem abține și trântisem câteva lovituri

de picior în burta dobitocului lipsit de simțire... Eram eu acum, mai puțin animal decât fusese biata vietate ce-și potolea foamea, lângă tovarășul mort? Mă deosebeam cu ceva?

Mi-am amintit apoi, într'un ser-tar adunasem multe suveniruri triste de război. Acolo era și batista cu care îmi ștersesem obrazul de sângele și creerii bietului Octav. Am simțit nevoia să o revăd. Am răscolit printre scrisori și nasturi, bucăți de schijă și fotografii de tranșee. Am regăsit-o. Un mototol

murdar, cu pete înegrite de sânge. Aș fi vrut să o duc la buze, să cer iertare amintirii lui Octav. Am desfăcut mototolul. Bucățile de creer cenușii, aveau o înfățișare des-gustătoare. Și printre degete mi-au fugit deodată molii albe, care se cuibăriseră acolo... Am scăpat batista jos. Ce tristețe.

Târziu, mi-am îmbrăcat pardisiul să duc până la sfârșit misiunea soldatului Ion Ion. Am luat scrisorile și portofelul lui Octav. În drum, căutam să descoper scuzele pe care trebuia să le aduc văduvei, fiindcă de atâta vreme, mai bine de un an, o uitasem. Și-mi strânse inima altă remușcare. Femeia aceia suferise, de atâtea ori o găsisem cu ochii plânși, de atâtea ori îmi ceruse cu lăcomie să-i povestesc fiecare ceas pe care l-am petrecut împreună cu Octav, până la sfârșit! De câte ori trecusem pe acolo,

casa avea o înfățișare mortuoară. Nu se auzeau ușile trântite, servitorii vorbeau încet, păseau în vârful picioarelor, perdelele erau trase, Lia nu părăsise haina cernită, și o găseam întotdeauna mai palidă și mai îndepărtată de restul lumii. Ea nu uita. Și credința aceasta dusă până dincolo de moarte mă emoționase... Dar ocolisem casa din ce în ce mai des. Pe mine mă recucerise viața, aveam nevoie de glume, de veselie, de vorbă cu glasul tare, mă simțeam sănătos, puternic — în această casă cu perdelele trase și cu amintirea morții mă simțeam nelalocul meu. Cu un egoism pentru care mă musttram acum, mă îndepărtasem cu încetul. Ce aveam să-i spun acum? Și ce rană dureroasă aveam să-i scormonesc cu aceste relicve ale mortului, pe care i le aduceam în buzunarul meu!

Am deschis porțița grilajului de fier, cu aceiași strângere de inimă cu care intrasem, atunci, când i-am adus întâia oară vestea. Perdelele nu mai erau trase. Casa luase năsture ce înfățișare neprecisă de lumină și înveselire, care mi-a surprins. Mi-a deschis ușa o fetiță cu ochii vioi — dispăruse dar și bătrâna cu aer funebru care-mi deschidea întotdeauna. Din antret am auzit notele unui clariv. Cât mi-am desbrăcat pardisiul, am aruncat ochii împrejur. Era ceva schimbat; flori, mai multă lumină. Nu mai recunoșteam nimic. Și-am început a înțelege: biruia și aci viața. Misiunea mea îmi apărură deodată și mai anevoioasă. Nu veneam oare să vâr mâna într'o rană care se închidea? Văduva lui Octav, m'a primit cu bucurie neascunsă. Nu-mi puteam lua ochii dela ea. Cât se schimbasesc! Obrajii erau trandafirii, gura roșie, ochii înviorați, și ceva nou, luminos, îndrăzneț în figură. Apoi mi-am dat seama ce o întinerise. Își schimbasesc pieptănătura, fruntea liberă, părul întors prins cu un singur ac de fildes, îi deschidea fața ca un stor ridicat care lăsase să străbată cât mai multă și mai veselă lumină. M'am simțit deodată stângaci. Am început a vorbi banalități. Căutam să strecor vorbele pe nesimțite, dibaci, pentru a ajunge la scopul venirii mele. Dar Lia, mă întrebă de piesele noi ce se joacă, de o cântăreață, care se anunțase, de Cursele care aveau să înceapă în prima Duminecă a lunii viitoare. Căutam cu ochii, pe pereți portretul lui Octav, pe care

Îl știam multiplicat, împrăștiat altădată pretutindeni, pe mese, deasupra clavierului atunci pentru totdeauna închis... Dispăruse. Iar când eram gata să destăinui brusc ce mă adusese pentru a sfârși, ușa din fund s'a deschis și în salon a intrat un tânăr blond, cu cărarea despărțită precis ca o linie până în creștet, cu ochii limpezi calmi, de animal frumos și gol de gândire.

Lia a sărit voioasă în picioare, cu obraji îmbujorați:

— Băbatu-meu. Mă erți că în zăpăcială nu ți-am trimis nici o invitație. De altfel am și lipsit din țară. Suntem întorși abia de-o săptămână.

Am rămas privind prost.

Tânărul sucesor al lui Octav s'a simțit dator să întrețină o conversație politicoasă. Mi-a vorbit de timpul frumos, de criză, de valută, și iarăș de curse, de ultimile piese de teatru, de cântăreață ce trebuia să sosească. Vorbea măsurat, dădea sentințe definitive, îmi destăinui că e pasionat de sport și că așteaptă să-i sosească o mașină nouă din străinătate.

— O să facem niște excursii ne-bunești. Nu-i așa Lio?

Și-i desmierdă mâna albă, i-o duse la buze și o sărută așa cum se cuvine într-o căsnicie care își prelungește luna de miere. Am avut atunci înaintea ochilor vedenia bruscă a celuilalt; a cărnurilor sfâșiate, a bucaților de creier ajunse ferbinte până în obrazul meu, a celor două degete albe fără sânge, pe care le-am găsit în faldurile mantălii.

Misiunea mea nu mai avea nici un rost. M'am ridicat să plec. Lia mă invită la Joile ei, de la patru la șapte.

În stradă m'am oprit nehotărît. Pachetul cu scrisori mă ardea în buzunar. Mă gândii o clipă să-l opresc. Apoi mi-am amintit de sora lui Octav de bătrânul care îl plânse atâta. *Acela* de sigur nu l-au uitat. *Acela* au să le păstreze pios, ca niște relicve scumpe, stropite doar cu sângele lui.

Pe sora lui Octav, am găsit-o în capul scârilor, coborînd, încheinduși mânușile.

— Ce surpriză! Ne trădezii de la o vreme Jan!

Nu era locul să vorbim acolo, în capul scârilor. Și pentru a nu-i întrerupe calea, am coborît amândoi.

— Papa e la Club, își face partida. Am mers alături. Era frumoasă,

crescuse, se subțiasse, trecătorii întorceau capul după dânsa, păsea elastic și sigur, cu nuștiu ce mers de felină care ademenea și încânta ochii. După câți-va pași, îmi vorbi și ea de curse, de cântăreața ce era așteptată, de ultimile piese de teatru. Era parecă o contagiune. Aproape aceleași cuvinte. Și era veselă, râdea sonor gâlgâind sunetele în gâttelejul alb, își admira singură pantofii mici, de culoare aurie.

Se opri, și îndreptându-mi reverul hainei cu un gest familiar mă privi în ochi, alintată:

— Ghici?

Nu știam ce vrea să opună.

— Ghici, ce-o să-ți destăinuie fetița?

Am dat din umeri. O priveam din creștet până în tălpi și nu mă puteam opri să-i admir talia svelată, ochii în care lucea o viclenie precoce, dinții mărunți și albi. O! se schimbasesc mult „fetița“ pe care o țineam cu șapte ani în urmă pe genunchi, în biroul lui Octav, pentru a o învăța cum să-și coloreze hărțile în caetele de examen. Ignoranța mea o indignă și se bosumflă cu aer de copil supărat. Apoi se aplecă și-mi șopti roșindu-se:

— Fetița se logodește... Un logodnic superb... Ai să-l iubești, nu e așa?

M'am despărțit aproape dușmănos. I-am simțit asupra mea, apăsând din urmă, privirea ei nedumerită și întristată. Nu înțelegea. De unde ar fi putut ști? Și aceasta uitase. Vraful de scrisori atârna tot mai greu în buzunar. Am mers un timp pe străzi fără țel. Lumea forfotea, era soare, țigăncile vindeau flori abia eșite de sub zăpadă, echipagiile treceau spre șosea, toată Capitala vuia de larmă; era una din cele dintâi zile căldute de primăvară și femeile în vestimente înțâia oară puse, îmi păreau de o tinereță și de o frumuseță aproape impertinentă. M'am trezit numărându-le: căreia i-a murit un frate, bărbatul, logodnicul, acolo în noroiul unde carnea și arterele se amestecau laolaltă cu pământul. Toți au uitat, toate au uitat.

Acasă am închis în sertar scrisorile lui Octav. Făgăduiala dată soldatului Ion Ion, nu mi-am ținut-o. Ai fi făcut astfel?.. Imi pleacă trenul, cu bine!

Prietenul meu își infășură blana scumpă, un chelner cu șervetul pe mână și cu spinarea încovoaiată îl întovărăși plecat până la ușa. Un misit alergă după el, până la vagon,

cu capul descoperit, rugător. O femeie zâmbi cu buzele roșii ca o rană, momită de grațioasa infățișare, puternică și mlădioasă a fostului meu tovarăș de tranșee. Am rămas frământând pe fața albă a mesei, boabe din miezul de pâine. Era numai un cinic? Era un înțelept?

C. Robul.

RĂVAȘ ÎN VERSURI

(lui Victor Eftimiu).

Un grup de prieteni ai lui Ressu paraseră că atâta timp cât Victor Eftimiu va fi director g-ral al teatrelor cortina nu va fi scoasă. Cortina a fost scoasă totuși din ordinul d-lui D. Brăila (Colegului d-lui Xen). Cu prilejul acesta Victor Eftimiu a dat ziarelor un comunicat în care spunea că «Opera» lui Ressu e proastă.

*Care va să zic 'ai scos-o!
Zi, și nu ți-a fost rușine?
Iaca, treaba asta n'o s'o
Erte Ressu și cu mine*

*Nu erai cu sula 'n coastă
La banchet acum o lună.
Pentru ce ți-pai că-i bună?
De ce scrii acum că-i proastă?*

*Când porniseși tãmbălăul,
De Brăila ai vorbit,
Cum că'n tine și-a găsit
(Ca să zic așa) Bacăul.*

*Dar acuma cum rămâne.
Sau mai bine, cum rămâi?
L'ai lăsat să dee 'ntâi
Ca să-i zici: «eu rabd stăpâne?»*

*Cum să fii așa slugarnic?
Cum de umbli'n mâni, paiață?
Uite, eu ți-o spun în față:
Te-ai făcut de răs amarnic.*

*Oare crezi că nu-i urât
Când se rade'n sala plină,
Că 'ntre Goga și Cortină
Fuși pro-Xeni și atât?*

*Și fiind că tremuri tare
Când ordonă cei de sus,
De te simți cumva dispus,
Să-mi răspunzi la o'ntrebare:*

*Dacă te lua cu parul
Noul șef, prinzând să-ți zică,
Indignat, la o adică,
Vorba ceia cu Madgearu?*

*Căci acuma, vrei nu vrei,
Cum scăpare alta nu-i,
Ți-a rămas atât să-mi spui:
Îl pupai sau nu-l pupai?*

AL. O. TEODOREANU

APROPIEREA INTELECTUALĂ ROMÂNNO-MAGHIARE ÎN ARDEAL.

Considerațiuni istorice și popuneri practice.

Problema apropierei culturale româno-maghiare aiei în Ardeal ni-a preocupat cu mult încă înainte de apariția revistei noastre. — Când ni-a venit gândul să pășim pe calea anevoioasă a realizărilor, unul din punctele de călăuză ni era acesta. Și dacă după 9 luni nu am realizat prea mult, omeneste am făcut tot ce ni-a stat în putință pentru a face să înceteze o vrăjmășie tot atât de vătămătoare culturii românești cât și celei conlocuitorilor de altă naționalitate pe aceste pământuri.

Un început totuși s'a făcut. Scriitorii unguri crescuți și trăiți în mijlocul nostru în Ardeal au fost recomandați în traduceri publicului românesc; scriitorii români din cercuri mai largi au fost traduși în ungurește. Disprețul neîntemeiat cu care reciproc se tratau aceste două nații, dispreț și ură bazate pe o reciprocă ignorare a producțiilor literare și artistice, credem a le fi alungat din mentalitatea mușcărită a multora. Ziarele și revistele ambelor tabere au început a privi nu fără justificată curiozitate în curtea intelectuală a vecinului; iar gândul de reciprocă cinstire s'a născut odată cu descoperirea atâtor nebănuite asemănări ascunse sub pulberea necercetării și ieșite din conviețuirea în mijlocul aceluiași împrejurări, sub binecuvântarea aceluiași cer, pe aceeași darnică brazdă și la răcoarea aceluiași ospitalier stejar.

Cea ce zeci de generații de politicieni au căutat să sdruncinelă ieșit biruitor Frumșul, care după o sănătoasă filozofie este și binele, rămâne și va fi etern în ciuda orărilor iluzorii obstacole. Începutul s'a făcut, și nicio putere omeniască nu va zăgăzui și vioul de dragoste și bună înțelegere care vine... vine.

„GÂNDIREA”

Bunele relațiuni de reciprocitate între literatura românească și cea maghiară, ca și schimbul de idei ce una alteia și-ar putea înlesni preocupă astăzi toate spiritele luminate. Înainte chiar de a primi amabili invitație a „Gândirei”, într-o revistă maghiară cautam să găsim drumul care duce la fireasca apropiere a acestor două literaturi.

E timpul să stăm față în față și să ne privim. Problema exclude orice considerațiuni de ordin politic propriu zis. Acțiunea comună

ascritoriilor români și unguri, acțiune ce are de scop să înlăture antipații și de o parte și de alta, este mai aproape de competența ziarisiceii. Totuși cred că arta și literatura nu au limite și ideile literatului ca și ale artistului nu se pot și nici nu este permis să se stranguleze între hotarele limbilor sau să se închidă în zidurile chinezești ale granițelor politice.

Din literatura maghiară am putea aduce un exemplu. Ady Endre, cunoscut românilor din traduceri publicate în această revistă, cu tot fanatismul lui a fost izgonit în lume, iar primele lui versuri au apărut în limba franceză, la Paris. Și numai după ce a fost recunoscut de străinătate a putut reveni în țară, pășind triumfător pe sub arcu entuziasmului de la Budapesta. Cum ar fi posibilă aceasta dacă granițele limbilor ar pune stavilă radierii artelor? Muzica, culoarea și poezia au o singură limbă: frumosul. Dostoievski, Zola, Victor Hugo, Shakespeare nu sînt ai unui popor, ci ai omenirii întregi, și ei nu se pot expropria pentru niciun popor în parte.

Cei ce acum în Ardeal facem literatură maghiară — dacă se poate astfel numi — sîntem cu totul gata să cunoaștem de aproape literatura românească, și în această direcție ne dăm toată sîlînța să ajungem un cât mai bun rezultat. Trebuie să se știe însă că aceasta nu e o idee nouă, creată de transformările politice de după războiu. Tineretul actual al literaturii maghiare din Ardeal a propovăduit înțelegerea ce dorim

astăzi și atunci când șovinismul vechi reacțiuni a politicii maghiare căuta să înăbușe orice manifestare culturală sau artistică a popoarelor de naționalitate străină din fosta Ungarie.

Prin urmare suntem consecuenți.

„Cum s'ar putea găsi apropierea potrivită între scriitorii români și maghiari și care ar fi folosul pentru rezolvarea problemei minorităților?” mă întreabă invitația „Gândirei”. E greu să răspund precis. Nu cunosc în deajuns literatura și critica românească, și fatal răspunsul meu ar fi insuficient. Din experiența căpătată însă, cred să pot da câteva sfaturi folositoare. Lupta de independență dusă de către poporul maghiar, timp de mai multe veacuri contra Vienii, a imprimat insigne speciale literaturii, ca de altfel tuturor manifestațiunilor poporului maghiar. Ca urmare până la sfârșitul secolului trecut critica literară a fost călăuzită de scopuri naționale, transformând astfel literatura în unealtă politică. În acest chip se întreținea un conservatorism politic, dar se păgubea arta. Dacă un talent tânăr căuta să se rupă de vechea ideologie și se avânta către noi izvoare de artă, critica națională ca o fiară se arunca asupra lui, să îl sfășie. Lupta curentului simbolist stă mîrturie pentru evidențierea acestui antropofagism literar. Noua literatură maghiară condusă de Ady Endre a avut de luptat cu greutatea înspîmîntătoare.

Victoria a fost câștigată însă numai în parte. Vechea reacțiunea care în politică nu vrea să renunțe la otrăvirea sufletelor, a revenit cu vechi scopuri șoviste și în coloanele cărților și revistelor dela Budapesta. Nu e de mirare deci că unele spirite cari se orientează încă după curentul, din zi în zi mai fără efect, răspândit din capitala Ungariei de slădată și de acum, au căutat să penergiască tendințele de înfrățire ale „Gândirei” și ale altor reviste înțelepte românești când în coloanele lor au dat loc traducerilor din limba maghiară și au deschis ochii la manifestațiunile ei culturale din cuprinsul Ardealului. Dar mișcarea e prea neînsemnată. Reviste ca *Napkelet* — cea mai populată revistă maghiară nu numai în Ardeal ci în toate formațiunile noi de stat unde se găsește populație maghiară, au înțeles rostul vremii și știut să răspundă la acțiunea românească.

Am crezut de cuviință că e bine să rememorez aceste amănunte pentru că în primul rând românii să nu generalizeze apucăturile izolate ale unor scrieri unghurești cu cari majoritatea scriitorilor maghiari nu se solidarizează. Cea mai mare parte din scriitorii maghiari din Ardeal e alcătuită din oameni cari au știut să tragă învățătura covenită din greșelile trecutului, își dau seama de noule stări, și nu este motiv ca să se teamă de ei nimeni, ci de ambele părți să înțeleagă că artă și literatură nu au nimic a face cu politica.

Cu mulți ani înainte și chiar în timpul războiului, în decursul cercetărilor mele etnografice, în mai multe rânduri am arătat forurilor competente unghurești că ar fi bine să se cerceteze colecțiile de poezii populare românești aflătoare la Academia Română și să se compare cu materialul folkloristic de la Academia maghiară din Budapesta. Am susținut această idee pentru că din cele câteva lucrări în acest sens apărute, și din propriile mi cercetări, am constatat că multe basme unghurești cu origine secuiască, sînt cîntate și de poporul român din Ardeal, iar în multe cazuri s'a putut constata neîndoielnic în jurul românesc pe buzele poporului maghiar. Este oare nevoie de mai puternice argumente că popoarele de pe teritoriul Ardealului pot trăi în bună înțelegere? Nu voesc să mă ocup aici de cîntărirea influențelor ce unul alteleia aceste două popoare și-au cauzat — evident e că influența e reciprocă — și nici de cauzele în urma carora s'au produs. Prin acest înțeles reciproc poporul însuși a dovedit că artă nu depinde de politică iar frumosul delectează la fel sufletele, fără considerație de naționalitate. — Și e destul!

Cred posibilă pentru aceleași cuvinte și colaborarea scriitorilor și artiștilor români cu cei maghiari. Prin întruniri și convorbiri comune; făcându-se recenzii reciproce a lucrărilor literare și revistelor; prin reproducere și traduceri, scopul ar fi atins. Mai cu seamă colaborarea ambelor părți la facerea traducerilor ar da rezultate minunate. După cum s'a editat în limba maghiară „Prometeul(*)” Dlui Victor Eftimiu, tot așa să se editeze în românește traduceri din literatura maghiară. Din

* Și nu aceasta poate fi cea mai bună recomandare literară românească — N. R.

nefericire în Ardeal nu există o societate de știință, de cultură sau sociologie care ar putea împlini o muncă cu rezultate incalculabile, ținând conferințe sau editând cărți în ambele limbi.

Pentru produsele artelor palastice s'ar putea aranja expoziții colective, ca cea din anul trecut, iar ziarele și revistele prin cronici și reproducere ar răspândi în cercuri largi acest colectivism. Același rezultat l'ar putea aduce, cu oarecare folos bănesc, cărțile postale cu reproducere după lucrările expuse.

Ar fi de așteptat ca una din marile întreprinderi de arte grafice dela București să-și facă specialitatea de a publica traduceri din ambele limbi, fie în biblioteci de popularizare, fie în aditii de bibliotecă. Afacerea ar aducea un dublu folos: reabilitarea comerțului de librărie și redăptarea gustului de citit.

Cu acest mod s'ar crea un corp de traducători de elită iar scriitorii s'ar cunoaște în de-apropo și s'ar respecta reciproc.

Succesele măsurilor luate în acest scop ar fi indiscutabile. Apropierea ar da reputate neașteptate și în ceea ce privește starea de spirit a naționalităților conlocuitoare în România. Prin cunoașterea valorilor culturale masele s'ar apropiia sufletește, ar da respect reciproc mai maritor celorlalți, de unde buna înțelegere e la un singur pas.

Ar fi de dorit ca cetitorii „Gândirii” să găsească în acest articol un îndemn spre munca care să dea rod. Din partea maghiari or orice astfel de acțiune ar întâlni o opinie favorabilă deja ajunsă la maturitate.

KERESZTURY SÁNDOR

ARTA

DESENURILE

Rezervându-ne pentru ocazia unei expozițiuni prilejul să analizăm o parte mai considerabilă din opera lui I. Steriade, suntem totuși fericiți că putem reproduce două desene puternice, frumos interpretate. Profilul de țigancă, model la îndemâna pictorilor noștri, nu exprimă de data aceasta anecdota plicticoasă cu pitoresc artificial. Adevărul liniilor sapă jocurile de umbră și lumină. — Celălalt chip, purtând molesirea desnădăduită a unui vânzător de vechituri, e nu mai puțin interesant atât în felul cum subiectul e centralizat, cât și prin nesfârșitele nuanțe care în negru e redat pe lumina hârtiei viața. Odată cu aceste două desene, bunul prieten care le-a obținut pentru „Gândirea” arată într'o scrisoare nevoia ca între artiști, ca și în public, să se cinstească și aprecieze mai mult desenul. Despre aceasta vom avea ocaziunea să vorbim în curând mai mult. Deocamdată constatând abuzul culorilor cu care mulți încarcă pânzele — „și iau ochii” trebuie să recunoaștem că un desen solid e în artă mai mult de cât o schelă sau o temelie. Adevăratul scriitor poate cu ajutorul tocului să transcrie ori ce vîș, ori ce muzică ori ce viață; adevăratului artist îi e deajuns o bucățică de cărbune ca să exprime tot ce vrea. Intre artiștii noștri capabili să mînuiască nu numai pensula, ci și cărbunele, Steriadi e un fruntaș. Artă lui lipsită de prețiozități și romantizitate, apare ochilor noștri simplă și firească. Ea aduce imaginile reale fără exagerări voite și ajunge la aceasta printr'o întinsă judecată. În desenele sale trăește însă artă, cum în simplu și firescul cer, în case și în străzi, în carne și țărână, recunoaștem că trăește Dumnezeuirea.

Pentru că am dorit o serie de reproducere după artiștii români începe să se impue clasarea problemelor estetice pe care fie care din ei le aduce. Desenele simbolice ale unuia sunt o extremă față de realismul altuia. Cum știința a despărțit și desparte zilnic noi ramuri în chimie, fizică, medicină, tot ast-

fel și arta e pe cale să se desfacă în ramuri. Aproape fie care artist e o lege și o știință nouă între cele două extreme ale fanteziei care vede adevăr din gânduri până la adevărurile care luminează din viață. Unul ni se pare mare pentru că închizând ochii își privește sufletul, altul pentru că deschizându-i prinde ager realitatea. Talentul înalță singur. — Ori de unde și ori cum ar fi privit subiectul, din bordeiu sau palat, din viață sau din gând, e singura egalitate și singura diferență.

A. M.

Teatrul Național din Cluj: Manevrele de toamnă, localizare de P. Gusti.

Nu este locul de insistat aici asupra genului literar, pe care de amar de vreme, îl cultivă domnul P. Gusti. Transpunerea în societatea noastră a unor subiecte de piese streine, este o industrie destul de deficilă ca să nu îndreptăm pe localizator a ne lăsa în deplină ignoranță în cece privește sursa inițială, de unde-și culege inspirațiile.

Este suficient să spunem doar că la Cluj d. P. Gusti este cel mai gustat autor dramatic. Poate pentru că e și cel mai bine înțeles și cel mai bine tălmăcit de actorii locali. Stagiunea trecută »Cinematograful«; acum „Manevrele de toamnă“. Două succese fabuloase ale societății noastre dramatice.

Este curios că actorii aruncă vina pe public că d. P. Gusti are la noi succes mai mare decât „Marșul Nupțial“ jucat cu doamna Olimpia Bărsan. Ca și când ar fi o vină a-ți place mai mult un autor decât un altul.

Și totuși publicul acesta clujan s'a înghesuit ca sardelele într'un butoi cu băcănie, la cele două reprezentări date de turneu Marioara Voiculescu, tot cu o piesă de Ba-taille, nici mai proastă, nici mai bună decât „Marșul Nupțial“ dar în orice caz incomparabil superioră și „Cinematografului“ și „Manevrelor de toamnă“ ale d-lui P. Gusti.

Dumnezeu să mai înțeleagă și pe publicul și pe actorii clujani. Că noi rămânem profund nedumeriți.

g. m.

UN PRIETEN AL ROMÂNILOR: Paul Adam.

Cu prilegiul a doi ani dela moartea lui, și a unui stădiu critic datorit dlui Camille Maclair, (Paul Adam: *Flammation*, Paris).

În luna aceasta abia se implinit doi ani dela moartea lui Paul Adam. A ne întrista că a fost uitat așa de curând, ar fi să repetăm o neroadă banalitate. Cei ce l'au iubit, cei ce au fost, subjuogați de spiritul celui mai aplm romancier modern francez, și-au reimpătat memoria cu însăși opera lui Paul Adam. În refugiul acesta intelectual, ca în mai toate operele de temeinică valoare, amintirea rămâne etern vie. Cu atât mai de preț e așa dar cazna prietinelor cari caută să ghideze pașii neofitilor, în vastul labirint literar rămas de pe urma lui Paul Adam, atât de nedreptățit în viață.

Avem sub privirile lacome de adevăr, valorosul studiu consacrat de dl Camille Maclair atât de variatei activități intelectuale desfășurată de Paul Adam în cei 35 de ani de viață literară, cu magulitarea-i dedicație a autorului.

„A la redacțion de la *Revue Gândirea*, en priant de parler du grand ami de la Roumanie, gu'êtait, comme moi, Paul Adam“.*)

În adevăr, mare și bun prieten ni-a fost Paul Adam. Activitatea lui ziaristică din timpul războiului până în preajma morții sale stă mărturie a unei simpatii rare și neprețuite. Suflet larg, mare și adânc înțelegător al omenirii, Paul Adam nu-și desmințea ereditatea. Din mixtura sufletească a sufletului slav moștenit dela strămoși de origină sârbească — pentru unii români Paul Adam era Oltean — cu inteligența scânteietoare a origini sale franceze, a rezultat spiritul acela variat, sufletul acela larg deschis la tot ceea ce este omenire și omenesc. Și nu se putea să nu ne iubească și să ne apere Paul Adam pentru suferințele noastre din timpul războiului, și pentru eroismul acela al soldaților noștri; iar atunci când expuși la tot felul de nedreptăți datorită nouă prin oamenii noștri în capitala lumii — oameni cari nu erau totuși totalitatea neamului românesc — cât și anchilozelor sufletești cari la Conferință

*) Redacției revistei *Gândirea*, cu rugămintea de a vorbi de marele prieten al României, care era, ca și mine, Paul Adam.

urmăriau altă ceva decât restabilirea păcii umane, Paul Adam nu putea să lase ca pana lui scânteietoare să prindă rugină.

Dar pentru noi Paul Adam e încă un nume bun de citat într'o »causerie« de salon, unde se dă oarecare atenție și literaturii.

Autorul *Forței* și a *Copilului dela Austerlitz*, a *Trustului*, *Pulerii râului*, *Șarpelui negru* și *Stefaniei* e la noi chiar pentru acei ce citesc franțuzește, o enigmă, o curiozitate. Varietatea de teme și tratare, mobilitatea de spirit caracteristică lui Paul Adam și mai cu seamă stilul său colțuros și simplu, cer o educație artistică care nu se poate face numai cu memorizarea recenziilor și a cataloagelor de bibliotecă sau editură. Și aici însemnătatea lucrării dlui Camille Maclair se desemnează luminos.

Caracterizarea justă a omului, clasarea celor peste 60 opere din deosebite țărâuri literare, și mai ca seamă sintetizarea concepției artistice a romancierului față de diferite probleme artistice și literare, iată lucrarea care trebuia pentru a împărștia atmosferă de curioasă jenă față pe Paul Adam. Lucrarea dlui Camille Maclair e cea mai nimerită cinstire a memoriei lui Paul Adam. Prin ea se face un act de dreptate față de istoria literară și o justă reabilitare a romanului francez modern. D. PALADI.

A tragem atenția cititorilor noștri asupra articolului: „Apropierea intelectuală româno-maghiară în Ardeal“, publicat în corpul revistei. Autorul, dl Keresztury Sándor, cunoscut publicist ungar, lucrează cu multă pricepere și stăruință pentru realizarea acestei idei. D-sa a tradus în cea mai răspândită revistă maghiară din Ardeal „Napkelet“ o sumă de poezii de ale poezilor români, și actualmente prepară o antologie de poezi români moderni în ungurește.

Articolul d-lui Keresztury Sándor aduce argumente temeinice și propuneri practice minunate în scopul realizării apropierii intelectuale româno-maghiare.

CARTI ȘI REVISTE

P. ANDREI = Sociologia Revoluției. Iași, 15 lei.

Profesorul de filosofie de la universitatea din Iași, dl P. Andrei, ne dă un prețios studiu de sociologie în lucrarea de față. Problema revoluției cerea o explicație, astăzi mai mult decât oricând. Războiul a sdruncinat state — revoluția se trăiește în vremuri ca acestea. Vechi concepții au fost rostogolite deodată cu tronuri ce altădată se păreau eterne. Dar ce e mai dureros e că pretutindeni o concepție a revoluției lipsește.

Analizând problema din punct de vedere social-filosofic și etic, dl Andrei lărgeste Cadrele hotărâte de către filosofia istoriei.

„Problema vieții a preocupat pe foarte mulți cugetători, cari au dat diferite soluții acestei chinuitoare întrebări. Cei mai mulți însă au privit viața, nu sub aspectul ei biologic, individual, ci în legătură cu societatea. Și dacă unii au pus ca sens al vieții iubirea de aproapele și jertfirea de sine însuși, alții au pus adevărul social, alții binele social. În definitiv mai toți au recunoscut o realitate supraindividuală, societatea, care dă sens vieții individului. Dar cum putem realiza noi binele, adevărul social? E posibil oare acest lucru în mod treptat, în forma actuală de organizare a societății? Sau trebuie să rupem cu trecutul plin de dezamăgiri și cu prezentul nesatisfăcător? Ne putem desface noi de legăturile vieții trecute sau nu? E nevoie de o zguduire, care să trezească spiritele din toropeala și beția unor mulțumiri trecătoare personale? Se poate schimba societatea de azi prin revoluție sau nu? Iată deci cum se impune problema dacă revoluția este sau nu un mijloc de transformare socială.

„Astfel devine revoluția o problemă de seamă a politicii” spune dsa în prefața lucrării.

Și mai departe:

„Dar acest fenomen interesează viața întreagă și importanța lui depășește domeniul politicii, căci în mod firesc ne întrebăm ce valoare are acest fenomen din punct de vedere etic? E admisibilă revoluția

cu grozăvii, ce se comit în numele celor mai frumoase și ideale principii? Scuză scopul mijloacele sau nu? Iată cum devine revoluția o problemă politică și etică în același timp.”

Potrivit acestor juste considerațiuni, dl Andrei folosește noi și imediate date sociale și psihologice pentru a ajunge la concluzia că adevărata revoluție, de care are nevoie omenirea e revoluția spiritului.

N. BATZARIA. Spovedanii de cadăne. Ed. Viața Românească, București. 16 lei.

Dl Batzaria a introdus în literatura românească un fel de — ca să-i zicem așa — lolism de natură socială, mai bogat în amănunte asupra vieții intime turcești, dar incomparabil cu mai puțin meșteșug. Dsa povestește simplu și antrenant lucruri trăite, constatări făcute, „spovedanii” auzite.

Nimic din ceea ce ni-am deprins a aștepta de la operele literare cu misterioase subiecte turcești, nu găsim în povestirile dlui Batzaria. Din paginile sale se desprinde, cu o captivantă lipsă de pretenții, o viață real omeniască pe care ne obișnuisem a o socoti inexistentă în imperiul lui Mahomed. Femeia turcă o știam o găscuiliță păstrată sub obrocul legilor în mirositoare esențe atodățătoare de violente senzații. Dl Batzaria ni-o arată ca pe o ființă omeniască superioară, cu doruri și aspirațiuni intelectuale, cu preocupări cari nu rămân cu nimic mai prejos de ale celorlalte femei europene.

„Printre aceste turcoalce modeste și blânde — ne spune dsa amintindu-și de vremea când era viceprezident al Semilunei Roșii — și asupra cărora viacuri de robie socială avuseseră o puternică înrăurire asupra modului de a-ți adresa vorba, asupra gesturilor și mișcărilor, în sfârșit asupra întregii lor ființe, erau și multe cari căutau în cărți și într-o hrană intelectuală o licărire de speranță unor zile mai bune, și un mijloc de a face mai puțin neagră și mai puțin deasă ceață ce învăluia trista lor viață.”

De la acea Geahide care făcea feminism nu cu scopul de a-și vedea

numele în listele electorale, ci în nădejdea unor mai bune zile pentru femeia turcă și până la Nurie Care învățase cu instinctul îndrăgostitei adevăratul rost al femeii în căsnice, povestirile dlui Batzaria au o savoare de sănătate pe care nu o găsim în niciuna din operele de nevropate senzațiuni ale literaturilor de până acum pe aceeași temă,

LE MONDE NOUVEAU. An IV No. 1 — 1 Ianuarie 1922 Paris.

Marea revistă care apere simultan la Paris, Londra și New-York, în limba franceză și engleză; e poate singura publicațiune străină care se interesează de noi nu ocazional, ci cu sistem; tratând aproape la două, trei numere, fie în bogata cronică de la sfârșit, fie în articole autorizate; toate problemele românești față de noua înfățișare internațională.

De astădată, în *La Roumanie, arbitre, dans le proche Orient*, d. Henri Hertz arată rolul destinat României în viitoarea stabilizare a politicii internaționale din vecinătatea Orientului. Pentru mai deplină lămurire, autorul face un scurt istoric al războiului balcanic și al epocii care a pregătit acest război.

Neutralitatea României în prima fază a războiului Balcanic (coaliția sârbă greacă-bulgară împotriva Turciei) și abținerea de a intra în luptă de la începutul celei de a doua faze (coaliția greco-serbă împotriva Bulgariei); a provocat pe vremuri în presa internațională o adevărată Campanie de insinuări, menită să ne compromită și se ne silească a interveni înainte de Ceasul pe care numai noi îl puteam socoti și îl știam oportun, România a resistat acestor influențe. intervenție sa rapidă a fost decisivă atunci pentru stabilirea păcii în Balcani.

De atunci însă începe pentru România un aspru destin. S'au născocit împotriva noastră ranchiune morale puteri au reluat tactica insinuărilor. România începea să devină nu stat incomod care îndrăznea să-și afirme o politică independentă... „acest mic popor, servea un înalt idealism, și era destinat să aducă o contribuție puternică la purificarea vieții internaționale, într'un punct al lumii, unde vechile obiceiuri o viclaseră mai mult”.

Războiul balcanic a scos în lumină un factor de ponderație energetică, până atunci necunoscut pe Dunăre.

Războiul cel mare n'a făcut decât să sublinieze acest fapt. Dar războiul cel mare, n'a fost pentru România de cât o suferință și un prilej eroism, pe care marile puteri n'au știut să le prețuiască îndestul.

Cu drept cuvânt — scrie d. Henri Hertz — s'a plâns soarta micilor popoare pe care le-au violentat armatele germane. Constrângerea materială a fost aproape aceeași în nordul Franței, în Belgia, în Serbia în România. Suferința morafă a fost inegală. Ești în totdeauna ispitit să te emoționezi de manifestările directe ale sclaviei, de plângerile sale frugale. Nefericirea conștiinței românești, a lovit mai puțin mila decât cele îndurate de Belgia și Serbia.

Totuși la această nefericire se adăoga și cumpăna înjustiției „România a fost ostaticul moral pe care vechea politică internațională l'a sacrificat Viitorului, în cămașă și cu frânghie la gât”.

Aceste suferințe, au dat totuși României un privilegiu. Au izolat-o de comunitatea balcanică, și prin aceasta i'au dat autoritatea care acum îi va servi să spună cuvântul decisiv.

D-l Hertz identifică aproape mîca antantă cu România. Va ști Franța să o susție cât se cuvine? Preponderanța României va însemna și a Cea a Franței. De la cruciade, drumul călătorilor nu-a încetat între cele două țării. Revoluțiile franceze au avut ecou în România. Spiritul francez s'a regăsit aci. Cultura franceză e la baza culturii românești. Totuși Franța înș târzie, neglijează, uită se târgue . . .

C. P.

LA REVUE UNIVERSELLE — Paris 1 Ianuarie 1922.

Premiul acordat de Academia Goncourt d-lui René Maran, pentru romanul său *Batouata*, a făcut în primul moment o bună impresie, numai datorită faptului că autorul este un negru din Africa iar subiectul este de asemenea luat din viața oamenilor cu pielea colorată.

Na trecut nici o lună de zile și Critica obiectivă a început să despartă „curiositatea literară”, de ceea ce se numește „valoare literară”.

Primul vorbește spiritualul critic Georges Le Cardonnel: „Mărturisesc că nu ajung să înțeleg de ce Academia Gongourt a premiat *Batouata* d-lui René Maran, în timp ce avea să aleagă între mai multe lucrări de u oarecare merit: între altele *Broumitsche et le Kabyle* a d-lor Louis Lecoq și Ch. Hagel, și mai ales *le Nocturnes* a d-lui G. Imann, a cărui superioritate este evidentă

„Știu bine că sarcina membrilor săi nu este ușoară și că în nouăsprezece ani, n'au avut decât alegeri de testabile”.

„Anul acesta ei s'au mulțumit în deosebi să încoroneze romanul făcut de un negru; anul viitor se vor arunca probabil cu entuziasm asupra unuia făcut de un eschimos”.

Intrucât privește Cea de-a doua lucrare premiată, *Epithalame* a lui Jacques Chardonne, dl Cardonnel se arată și mai nemulțumit: „Când începi să citești *Epithalame*, îți zici că ești pe cale să faci cunoștință cu o operă puternică, realizată complet; și pe urmă, iată că, puțin câte puțin observi că te pierzi într-o ceață din care nu sunt decât două mijloace să te scapi: sau să închizi volumul sau să Cedezi unui somn binefăcător”.

TRANSILVANIA. Sibiu Oct. Dec. 1921.

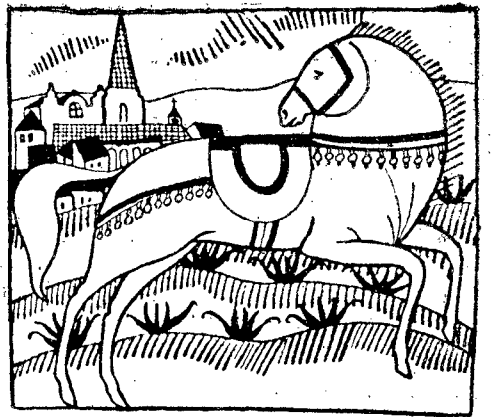
Dl Dr. Al. Borza profesor la universitatea din Cluj publică un interesant studiu asupra lui Gh. Șincai ca autor al unei lucrări de istorie naturală prima de acest fel în românește.

„Această lucrare se găsește în manuscris în biblioteca episcopiei gr. cat. din Oradea mare și dacă nu este prețioasă din punct de vedere științific are o netăgăduită valoare prin limba sa și prin faptul că fixează o terminologie științifică inexistentă până la el în românește. Dintre terminii fixați acolo foarte mulți au rămas până astăzi zi.

Dl prof. Borza reproduce o listă de termeni, cari ar trebui și azi să ia locul în tratatele de popularizare și de școală, celor streini încuibăți în terminologia științifică românească.

Dsa afirmă că a fos un mare nenoroc că nu s'a tipărit această lucrare. Dl prof. Borza afirmă „Că dacă s'ar fi tipărit literatura, studiul științelor naturale ar fi luat avânt cu 2—3 decenii mai curând la români”.

În acelaș număr dl profesor G. Bogdan-Duică publică o contribuție pentru cunoașterea mai în deaproape a familiei lui V. Alexandri, vorbind „Despre Costache Rotta, cumnatul lui Vasile Alexandri”.

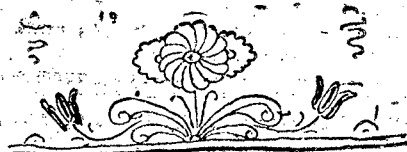

Cronica mărunță.

Ne-am întors iarăși la vremurile când Calendarul, era singura hrană a sufletului, pentru cei mulți, de la un început de an la celălalt. Ultimile două decade înmulțiseră cărțile, gazetele și publicațiile pentru popor. Plugarul și muncitorul, micul funcționar și cititorii satelor mai găseau o foaie cu sfaturi, cu povestiri înghetate naiv, cu pilduri și cântece culese din norod și iarăși noradului întoarse. Era o literatură ușoară și sfătoasă, care începea să dea roade. Altfel, bruma de carte învățată în cele cinci clase primare sătești, nu mai rămânea de vre'un folos de cât pontru a ține piept socotelilor făcute anapoda de vechilul boieresc, sau condiceii cu datoriile viclean măsluite de cârciumar. Războiul a împușinat aceste publicații. Iar gazetele pentru sate au luat înfățișare bătaioasă și stearpă. Nu mai e vorba acolo de cât de politică. Și cântecel populare culese, sau fabricate la masa cu mucuri de țigări o redacției și date apoi cu seninătate pe scoteala poporului; au părăsit eroii feți frumoși și Gruî-Sânger, și i-a înlocuit cu alții mai pământești; d. general Avarescu în jachetă și cu cravată înodată strâmb pe un guler prea larg, d. Mihalache cu țări ministeriali, sau d. Ioel Brătianu făuritor al României celei noi și mari. Departe de noi gândul, de a conțeșta acestor buni români, virtuțile cântate acolo. Dar publicațiile pentru popor au devenit prea mult tribune electorale. Noi visam altceva. Altceva așteaptă și poporul.

Rămân dar calendarele. Ca în fiecare an, unul cu vrednicie înghetab, după spiritul cititorului ardelean, e *calendarul Asociației dela Sibiu*. L'am fi dorit poate mai încăpător. Anii ce vin, vor aduna poate mai multe bunevoînți în jurul harnicului secretar al Astrei, pentru a face din acest Almanah, un model bun de urmat și în vechiul regal, tot mai sărac în cărți pentru popor. *Glasul Bucovinei*, dela Cernăuși, care anul trecut tipărise două calendare; unul pentru cărturari și altul pentru popor, s'a mărginit după cât se pare în acest an, să le înglobeze pe amândouă într'o singură carte, tipărită frumos pe hârtie velină, cu numeroase chipuri și cu un variat materia literar, alcătuit de publiciștii și unversitarii de frunte ai Bucovinei. Din Capitală, până acum ne-a venit un singur calendar demn de interes. E *calendarul Muncii și al asistenței Sociale*. Se simte de astădată o mână precepută acolo, un gând ager care se frudește să imbie frumosul cu utilul, o preocupare de a strecura sfaturile și învățăturile într'o haină nu prea didactică, și streină deobșteanca vulgarizare ieftină și im-

provizată. Direcția asistenței Sociale a sașarșit o faptă cu deosebire bună editând acest calendar; iar alcatuitorului se cuv. n. numai cuvinte frumoase.

Alam de acolo, știrea îmbucurătoare că în cele 87 școli muncitorești înființate până acum, au ascultat cursuri 10 mi. de muncitori, ucenici, ucenice, lucrători și practicanți comerciali.

Mai alam că ministerul muncii a înființat sau ajutat cu cărți 60 biblioteci muncitorești pe care le-a înzestrat cu 60 mi. publicații unde au citit 150 mi. lectori. Sototind ca anul trecut, bibliotecile numarau numai 3000 volume și 5000 cititori — opera celor ce au muncit acolo, apare mai luminoasă, iară cuvintele de laudă mai de prisos. c. p.

Bibliotecile înființate astă vară într' unele din satele Ardealului, sunt mulțumitor cercetate de locuitori. În comuna Ștena din Lărnava Mare, din 307 volume, care are biblioteca locală, în intervalul de timp dintre 23 Noembrie și 14 Ianuarie, au fost împrumutate centurilor 159 cărți. Autorii și operele preferite sunt: Agaroiceanu, Sadoveanu, Alexandru Mașon, Caraivan, Căndrea, Brătescu-Voinăș, Ioan Adam, Alexandru, Beldiceanu, Nestor Urche. Partea curioasă este că aceste 159 volume au fost ceite fie care de mai multe ori; unele din ele chiar de foarte multe ori. Restul cărților din bibliotecă a fost complet ignorat. Din motive de discreție profesională, trecem așa dar sub tăcere numele autorilor în viață, nenorocoși.

Carțile ceute se uzează însă cu fie care nou împrumut într' un mod simțitor. Pricina nu poate fi, decât faptul că volumele sunt numai broșate. Ministerul artelor sau al instrucțiunii, socotim, ar trebui să ia masuri pentru evitarea pierderii lor lente și sigure.

Polemica în jurul minunei dela Olănești a doctorului Pușureanu nu s'a stârșit încă, deși toți doctorii își luaseră angajamentul formal că vor aștepta în liniște rezultatul experiențelor oficiale. Ne este dat să constatăm așa dar, că bieții cântăreți de opera erau nedreptățiji, când li socoteam cei mai fideli amici ai bărbelii și ai zizaniilor.

Proclamarea d-rului Pușureanu ca făcător de minuni este așteptată cu groază și stupeoare de către confrăți. Meuci cu renume, cari persiflau scrisorile de mulțumire ale pacienților vindecați de serul miraculos; în așteptarea procesului verbal al comisiei de experți, publică la rândul lor cu o deosebită grijă scrisori din partea rudelor acelor, pe care misterioasa descoperire, i-a ajutat să pătrundă cu căie va săptămani mai de vreme marele mister al morței. O facultate provincială de medicină sau mai bine o facultate de medicină provincială, neagă din depărtare ori ce merit îndrăsnelului care a avut un moment nebuneasca idee, să-și inchipue că numele lui românesc ar putea figura în tratate alături de al lui Pasteur, fără ca în stilul savant al

acestora să constituie o dureroasă ca cofonie. În discuții particulare, în afară de așa zisii cointeresaji, unanimitatea urmașilor lui Hippocrat, socotesc ca o calamitate, legitimele speranțe trandafirii pe care numeroșii posesori ai bacilului lui Koch, le pun în cercetările dela Râmnicul-Vâlcea.

Și toată suflarea medicală așteaptă cu reținute bătaie de inimă ca farsorul să fie demascat. E o încordare generală de-un real dramatism între doctorii și tuberculoșii României-Mari. Fără îndoială că prevederea savanților noștri nu va fi desmințită; d-rul Pușureanu, pe care îl așteapta sau laurii învingătorilor, sau dacă ar fi să credem pe polemisti medicali, mușegaiul pușcăriei, — va avea parte de ultima perspectivă. Și atunci va fi o răsuflare generală de ușurare pe esculapii dulcui noastre patrii, că tuberculoza va rămâne încă unul din patrimoniile mândriei noastre naționale ca grăul, petrolul, alcoolismul, sifilisul și analabetismul.

g. st.

Se face la București mare vâlvă în jurul unei scrisori a Dlui Corneliu Moldovanu, prin care președintele celor 180 scriitori români cu brevet S. S. R. răspunde la o somațiune în chestia censurii.

Înainte de toate se fac în această aprinsă discuțiune două regretabile confuziuni:

1. Se cere Dlui Corneliu Moldovanu să vorbiască în numele tuturor scriitorilor români, când de toată lumea se știe că societatea prezidială de D-sa, cu toți cei 180 membri, e o minoritate și numerică și calitativă a scrisului românesc.

2. Se pretinde dela S. S. R. o opinie liberă în chestiuni complicate ca cea a censurii, pe când știut este că dacă ar avea-o însăși existență societății ar fi amenințată.

Cu Dl Corneliu Moldovanu în fruntea ei, și cu Dl Romulus Voinescu, șeful siguranței statului, ca vicepreșident, ne mira că s'au găsit scriitorii și ziaristi cari să aibă naivitatea a crede că S. S. R. nu va aproba instituția ilegală a censurării scrisului lor.

N'ave nimic în potriiva atitudinii S. S. R. în această chestie. Am socotit numai, că e bine să se știe ce reprezintă această opinie, și că nu toți scriitorii români aprobă censura, căreia se supune atât de încântat Dl Corneliu Moldovanu și vicele sau întru preșidenție, Dl Romulus Voinescu-Sintaxa.

Cu acestea orice altă discuție o credem fără sens.

In Clujul lipsit de teatrul pieselor bine alese și jucate, ni-a venit, pentru două zile, doi mari artiști ai scenei românești; Iancu Brezeanu și V. Toneanu. Două seri sala, obișnuit goală a Teatrului Național clujan, nu a fost destul de încăpătoare.

»Avarul« lui Molière se joacă și de către trupa locală. Dar căia deosebire între »sala« lui Brezeanu și cea a Dlui Neamțu-Ottonel!

E o lecție pe care direcțiunea spectacolelor cu »Hero și Leandru«, cu »Marșul Nupțial« și alte opere dramatice scrise anume pentru Dna Olimpia Bărsan, ar trebui să nu o ignoreze. Ea nu vine din partea presei și a cronicarilor prea pretențioși pentru Cluj, ci de la publicul de care nu s'a ținut seamă de către direcțiunea Teatrului Național, și care a dovedit că știe să se razbune.

Am dori din inimă o împăcare. Cronicarii nu vor mai fi »pretențioși« și publicul va veni la teatru când se va înțelege că pe ansamblu artistic al scenei clujane — incomparabil super or celui care îl însoția pe Brezeanu — cu spirit de concilianță se poate sprijini orice mare artist bucureștean. Și credem că la invitația ce li s'ar face, Demetriad, Brezeanu, Manolescu, Bulandra, Dna Giurgea, Dna Bulandra, Dna Ciucurescu, și atâția alți actori și actrițe de creație, ar răspunde cu egală în suflăre.

De ce oare nu s'a făcut așa până acum, și credem nu se va face nici de aici înainte? D. I. C.

Sar putea judeca oamenii și popoarele după Dumnezeuii pe care îi inventează și după Paradisul pe care îl imaginează. Paradisul american, un paradis de utopie, prezintă de imaginația unui scriitor (*New Republic* Bruce Blivay: — The American Utopie) ar fi dealungul mării, în dosul unor uriașe diguri de betan armat: Atlantic City. Toții alesiți Dumnezeuului american, și-ar da acolo întâlnire. Serafimi cu fețele roze și sănătoase, s'ar lăsa purtați în cărucioare de paralitici, nu fiindcă i-ar obliga slăbiciunea unor trupuri stoarse de vârstă și boale, ci din pura senzualitate a oamenilor cari au obiceiul triumfului și a efortului cât mai puțin. Buzunările lor ar fi tixite de dolari, iar preturindeni pe țarmul mării, vântul ar flutura în jurul lor uriașe pancarte, pe care stă scris că datoria americanului e să învețe a trage bine la tir și să subscrie la împrumutul național — fiindcă paradisul American, din epoca prezidantului Harding nu poate fi decât și un paradis patriot.

Sub aceste formă glumeață, *Bruce Blivay*, ironizează mentalitatea și idealismul american de după răboi. Trai bun, confort, succes, satisfacere instinctelor primare, patriotism, și numai decor și numai lămea din afară. Suflătește neant. Căutând mai departe, credem că paradisul american confortabil și aerat de vântul sărat al Atlanticului nu e un vis numai pentru cei de peste ocean. Atâtea milioane de Europeni și chiar de Danubieni s'ar acomoda cu acest paradis — minus pancartele cu subscripțiile naționale! Există

pretutindeni o dorință lacomă, de a stoarce vieții toate plăcerile pământești, de a trăi animalic bine, de a te pune la adăpostul tuturor suferințelor, de a te răzbuna pe anii de tranșee, de cartelă, de curte marțială și de surugate.

Dar în dosul acestei mulțimi însetate de bucuria animalică a vieții, se simte o suflare nouă. Sunt robi cari își rup călușele. Am fost ca regii depozedați; oame-nii cari și-au pierdut *eul*. Marea victimă a războiului a fost *individul*. În ultimii opt ani, individul a fost înglobat, neantizat, personalitatea lui s'a topit în marea dramă socială, în care rămănea un biet și neînsemnat actor. Statul, societatea, a luat locul conștiinței individuale, a fărîmțat-o, i-a impus o conștiință streină și colectivă.

Nu este dar explicabilă inversunarea cu care generația cea mai tânără luptă să-și salveze și să-și libereze viața sa interioară?

Faima cărților lui Rabindranath Tagore, din ultimii ani, n'are altă semnificație. Generația cea nouă, a fost încântată când a găsit rezolvită, print'o afirmație mistică, problema raporturilor dintre *eu* și *tume*, problema ce constituie cea mai arzătoare preocupare a sufletelor. Și cărțile lui Duhamel și Werth în Franța, acele ale expresioniștilor în Germania, chiar și acele ale tinerilor americani ca Waldo Franca; mărturisesc aceiași căutare și aceiași neliniște sufletească.

Aici stă explicația personalismului extrem din literatura actuală. Fiecare își dibue calea. Nici un drum băfut nu e încă acel al generației noastre. Il pot găsi eu, îl poți găsi tu, îl putem găsi amândoi, ori îl va găsi un altul. Cum nu mai e vorba de formule în artă; nu ne mai mulțumește o rețetă. Și decât de Bolinleanu, iată că fără să vreau sunt mai aproape cu sufletul de Duhamel.

Ce oroare! — vor exclama acei cari în paradisul cel mai nou vor să înfigă numai decât și pancartele cu îndemnuri de subscriere la împrumutul național și tricolor.

De la 1910 până la 1920 s'au descoperit 100 tablouri necunoscute de Rembrandt, adică aproape unul pe lună. E cam excesiv!

Klassiker der Kunst, publică un supliment la a treia ediție a operii lui Rembrandt, unde erau reproduse în 1909, șasesute douăsprezece tablouri ale maestrului. Suplimentul intitulat *Wiedergefundene Gemalde Rembrandt*, adaugă acestor 612 tablouri încă o sută. Nici unui pictor nu i s'au descoperit atâtea pânze necunoscute. De unde acest fenomen?

Tablourile „desoperite“ nu adaugă nimic la gloria marelui pictor. Ba dimpotrivă. Cei mai autorizați critici de artă

consideră [suplimentul tipărit de editura germană, gravă ofensă. „Doctorii lui Rembrandt“, — cum îi numește Van Wurzbach pe acești specialiști maniaci cari descopăr și interpretează până la imbecilitate, presupuse tablouri necunoscute — au înregistrat în zece ani o trudă plină de roade. Dar nici un tablou nu merită să stea alături de cele cunoscute până acum. Poate detaliile, rețetele și tabelele enciclopedice, să satisfacă acești maniaci cari valorifică autenticitatea după particularitățile tehnice. Dar pierduți în amănunt „doctorii“ au ajuns incapabili de a prinde ansamblu și incapabili să înțeleagă *geniul* lui Rembrandt, pe cari l-au redus la particularități ușor imitate de elevii săi de pe vremuri — probabil autorii de fapt, ai „capodoperilor“ desgrupate la lună și la săptămână.

Un grup de artiști și critici francezi, belgieni și olandezi, au decis să protesteze împotriva acestui desfrâu de descoperiri. Altfel ne trezim într'o bună zi, că Rembrandt a lucrat mai mult de un tablou pe săptămână, și socotind numărul lor, a început să picteze de la... 2 luni sau poate chiar înainte de neștere. c. p.

Choses de Théâtre

cahiers mensuels de notes, d'études et de recherches théâtrales.

A imirabilă revistă pariziană de teatru, sub direcția compatriotului:

Matei Rusu

Redacția, administrația.

104 faubourg Saint-Honoré 104 Paris.

Exemplarul 2.50 fr., abonamentul în străinătate, ediție obișnuită 25 fr., ediție de lux 60 fr. anual.

II Convegno

Cea mai bună revistă italiană de literatură, artă, vărți și idei destinată marelui public.

Director **ENZO FERRIERI**

Printre colaboratori număra cei mai buni scriitori italieni:

Cesare Angelini, Paolo Arcari, Antonio Baldini, Massimo Bontempelli, Benedetto Croce, Mario Casotti, E. Donadoni, Luigi Ercole, Giovanni Gentile, Piero Vahier, Carlo Linati, Eugenio Levi, Matteo Marangoni, Giovanni Papini, Alfredo Panzini, Luigi Pirandello, Giuseppe Prezzolini, Giuseppe Raimondi, Luigi Russo, Federico Tozzi etc.

Abonamentul

(12 fascicule) pentru străinătate 50 lire

Redacția și Administrația: Milano, Via Canova 25.

Rivista d'Italia

Revistă lunară de literatură, artă și critică

Consiliul de directori: Ettore Ciccotti, Alfredo Galletto, Luigi Mangiagalli, Ada Negri, Ettore Romagnoli, Angela Sraffa, Gian Luca Zanetti

Abonamente în străinătate:

Un an 45 fr., un semestru 30 fr.

DIRECȚIA: Corso Venezia 48.

ADMINISTRAȚIA: Via tre Alberghi 28 Milano

Invitare.

BANCA ARDELEANĂ și CASA DE PĂSTRARE S. A. Cluj, are onoare a invita pe On. săi acționari

la adunarea generală extraordinară

ce va avea loc la 11 Februarie 1922 ora 12 a. m. la sediul institutului (Piața Unirei No. 12).

Programul adunării generale extraordinară este următorul:

1. Propunere pentru preschimbarea acțiunilor societății în acelea de o valoare nominală de 500 lei, adică emiterea în locul fiecăror 5 acțiuni de câte 100 lei, la una de 500 lei.

2. Propunere pentru sporirea capitalului societar al întreprinderii la 40 milioane lei prin emiterea la 68.000 acțiuni de câte 500 lei.

3. Propunere referitor la modificarea art. 2, 7, 8, 14, 23, 24, 26, 28, 30, 32, 37, 39 din statute.

4. Alegerea direcțiunii. Vor avea drept de vot acei acționari, cari în baza art. 19 din statute, vor depune acțiunile împreună cu cupoanele neespirate la casieria centrală a institutului până la 7 Februarie 1922, ora 12 a. m.

Cluj, la 30 Ianuarie 1922.

DIRECȚIUNEA.